

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και
Ασφάλεια

Διπλωματική Εργασία

***«Νομικά ζητήματα από την επικείμενη κατασκευή του
αγωγού Ανατολικής Μεσογείου (EastMed)»***

του Γεωργίου Κωστελίδη του Φωτίου

Επιβλέπων Καθηγητής: Επίκουρος Καθηγητής Τζιώρας Ιωάννης

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2021

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Γεώργιος Κωστελίδης

Μία διπλωματική εργασία μεγάλης έκτασης συνιστά ένα σημαντικό και σύνθετο έργο που απαιτεί προσεκτική και συστηματική ενασχόληση με μία πληθώρα πηγών. Σε αυτό το σύνθετο έργο, ενεργοί υποστηρικτές μου ήταν η οικογένειά μου και ο επιβλέπων καθηγητής μου.

Προς τούτο, ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Τζιώνα Ιωάννη για τις χρήσιμες συμβουλές και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του, που αποτέλεσαν σημαντικό αρωγό στην εκπόνηση της εργασίας μου.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω από τα βάθη της καρδιάς μου ένα μεγάλο ευχαριστώ στη σύζυγό μου Μελά Σούζυ η οποία με τις εύστοχες παρατηρήσεις της, μου συμπαραστάθηκε με μεγάλη υπομονή και αγάπη σε κάθε δυσκολία που αντιμετώπισα κατά την διάρκεια της συγγραφής. Τέλος στα παιδιά μου, τον Φώτη μου και την Θεοδώρα μου, που για άλλη μια φορά, αν και με στερήθηκαν, με υποστήριξαν ψυχικά σε αυτή μου την προσπάθεια. Δίχως την συμπαράσταση αυτών δε θα κατάφερνα ποτέ να φτάσω εδώ.

Περίληψη

Η ενέργεια είναι ένα πολύτιμο αγαθό, καθώς όχι μόνο συνδέεται άρρηκτα με αυτήν η καθημερινή ζωή των πολιτών, αλλά παράλληλα αποτελεί και την «ατμομηχανή» της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Οι αυξανόμενες ανάγκες σε ενέργεια, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για διαφοροποίηση των χρησιμοποιούμενων πόρων καθώς και των διαδρομών εφοδιασμού. Ως εκ τούτου, η ασφάλεια του εφοδιασμού είναι πολύ ψηλά στην πολιτική ατζέντα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τις δυνητικά υπαρκτές ποσότητες φυσικού αερίου στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, θα μπορούσε ίσως να καλυφθεί μεγάλο μέρος των αναγκών της Ευρώπης, ιδίως μετά τους περιορισμούς που προέκυψαν από τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας – Ουκρανίας. Με αυτά τα δεδομένα, η Ελλάδα τοποθετείται στο επίκεντρο της προσοχής και αναδεικνύεται ο σπουδαίος ρόλος της ως διαμετακομιστικό κέντρο, γεγονός που θα μπορούσε να προσδώσει μελλοντικά τόσο γεωπολιτικά όσο και οικονομικά οφέλη.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να μελετηθούν τα νομικά ζητήματα που ανέκυψαν από την επικείμενη κατασκευή του αγωγού Ανατολικής Μεσογείου (East Med). Υπό το φως των τρεχουσών εξελίξεων και της ευρύτερης ρευστότητας της κατάστασης στην περιοχή, θα εξεταστεί κατά πόσο η Μεσόγειος μπορεί να λειτουργήσει ως ασφαλές καταφύγιο για την επίτευξη ευρύτερης συνεργασίας μεταξύ των φορέων της περιοχής, μια συνεργασία η οποία θα στηρίζεται στο διεθνές δίκαιο και στους διεθνείς κανόνες.

Λέξεις κλειδιά : Ανατολική Μεσόγειος, Αγωγός, Ενεργειακοί πόροι, γεωπολιτικές στρατηγικές

Abstract

Energy is a valuable asset, as it is not only inextricably linked to the daily lives of citizens but is also the "locomotive" of a country's economic development. Growing energy needs make it imperative to diversify resources, energy routes and supply. Therefore, security of supply is very high on the political agenda of the Member States of the European Union. Gas in the Eastern Mediterranean can solve Europe's post-war supply problem. Greece is in the spotlight, from its emergence as a transit center it will have both geopolitical and economic benefits, acting as a cure for the crisis.

The purpose of this dissertation is to study the legal issues that arose from the forthcoming construction of the East Mediterranean pipeline (East Med). In the light of current developments and the wider liquidity of the situation in the region, we will examine if it is possible the Mediterranean to work as a safe haven for achieving wider cooperation between regional actors, under the power of international law.

Keywords : Eastern Mediterranean, Pipeline, Energy resources, geopolitical strategies

Περιεχόμενα

Περίληψη	55
	66
Εισαγωγή	88
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Ενεργειακή Πολιτική.....	10
1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	10
1.2 Η σημασία της ενέργειας για την Ευρώπη	10
1.3 Ενεργειακή Πολιτική Ευρώπης.....	12
1.4 Ενεργειακή Πολιτική Ελλάδας	188
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η Ανατολική Μεσόγειος	21
2.1 Γεωπολιτική Σημασία.....	21
2.2 Οριοθέτηση ΑΟΖ	277
2.3 Αγωγός Φυσικού Αερίου South-Stream	3030
2.4 Αγωγός Φυσικού Αερίου Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας	3232
2.5 Αγωγός Φυσικού Αερίου TAP (Trans-Adriatic Pipeline)	333
Κεφάλαιο 3 ^ο : Η ενεργειακή ασφάλεια	305
3.1. Ο μεταβαλλόμενος ρόλος της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο	355
3.2. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας σε διεθνές επίπεδο	35
3.3. Ενεργειακός Εφοδιασμός	415
Κεφάλαιο 4 ^ο : Νομικά ζητήματα της επικείμενης κατασκευής του αγωγού της Ανατολικής Μεσογείου (EastMed)	301
4.1 Κατασκευή αγωγού EastMed.....	41
4.2 Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ελλάδα	44
4.3 Διεθνή Νομικά Ζητήματα	46
4.4 Προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου	47
4.5 Κανονισμός 347/2013 και σύνδεση με τον αγωγό EastMed.....	49
4.6 Προοπτικές ενέργειας και οι προκλήσεις στην Ελλάδα	50
Συμπεράσματα	57
Βιβλιογραφία.....	60

Εισαγωγή

Αναμφισβήτητα, η ενέργεια αποτελεί μια σημαντική παράμετρο της καθημερινής μας ζωής. Η Ευρώπη καλείται να απαντήσει στις μεγάλες προκλήσεις της εποχής, δηλαδή την κλιματική αλλαγή, την εξάρτηση από εισαγόμενη ενέργεια, την εξάντληση των συμβατικών ενεργειακών πόρων και τέλος την εξασφάλιση φθηνής και ασφαλούς ενέργειας. Βάζοντας πλώρη για την Τρίτη Βιομηχανική Επανάσταση, με απώτερο στόχο την εφαρμογή μιας οικονομίας χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας και χαμηλών εκπομπών άνθρακα, ασφαλέστερης, ανταγωνιστικότερης και πιο βιώσιμης, καλείται να χρησιμοποιήσει όλο το φάσμα των πηγών ενέργειας, από τα ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, άνθρακας) και την πυρηνική ενέργεια μέχρι και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ηλιακή, αιολική, γεωθερμική, υδροηλεκτρική, παλιρροιακή) (Φίλης, 2012).

Στον ενεργειακό αυτό αγώνα, η Μεσόγειος, είναι χωρίς να μπορεί να αμφισβητηθεί μια από τις κρισιμότερες και πιο σημαντικές περιοχές στον πλανήτη. Αποτελεί το σταυροδρόμι της Μέσης Ανατολής, Ευρώπης και βόρειας Αφρικής και ταλανίζεται από οικονομικές ανισότητες, θρησκευτικές εξτρεμιστικές οργανώσεις με τρομοκρατική δράση, μεγάλες παράνομες μεταναστευτικές ροές και μεγάλη πολιτισμική ανομοιομορφία, έχοντας ως συνέπεια συγκρουσιακές τάσεις ενωτικού χαρακτήρα. Στην ιδιόμορφη αυτή περιοχή, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η θέση που κατέχει γειτνιάζοντας με τη Μεσόγειο, οδήγησε σε σημαντικές διακρατικές συμφωνίες με τους λαούς της περιοχής, αναπτύσσοντας παραδοσιακούς πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς. (Κυριαζής, 2015). Στην παρούσα εργασία θα μελετηθεί και θα αξιολογηθεί η μεσογειακή πολιτική που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα και τα νομικά ζητήματα που ανακύπτουν από την επικείμενη κατασκευή του αγωγού Ανατολικής Μεσογείου (EastMed).

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί τόσο η Ελλάδα όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται η γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου, η οριοθέτηση της ΑΟΖ, ο Αγωγός φυσικού αερίου South Stream και ο Αγωγός του φυσικού αερίου TAP. Στην συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθεται το ζήτημα του μεταβαλλόμενου ρόλου της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο, η σημασία της ενεργειακής ασφάλειας σε διεθνές πλαίσιο και ο ενεργειακός εφοδιασμός. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τα

ανακύπτουν νομικά ζητήματα της επικείμενης κατασκευής του αγωγού της Ανατολικής Μεσογείου, με ειδικότερη μνεία στην προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου και στις προοπτικές ενέργειας και προκλήσεις που παρουσιάζονται στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 1^ο: Η Ενεργειακή Πολιτική

1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το γεγονός ότι η ενεργειακή ασφάλεια είναι στενά συνυφασμένη με την αειφορία και την ανταγωνιστικότητα σε συνδυασμό με την εξάρτηση της ΕΕ από εξωτερικούς προμηθευτές για την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών, έθεσαν επί τάπητος την ανάγκη χάραξης μιας ενιαίας ενεργειακής πολιτικής. Γρήγορα προσδιορίστηκαν οι πρώτοι στόχοι της Ένωσης σχετικά με τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς ενέργειας, την ασφάλεια του εφοδιασμού και την προστασία του περιβάλλοντος από την παραγωγή και κατανάλωση της ενέργειας.

Στο σημερινό πολυπολικό διεθνές περιβάλλον, πολλές από τις πλέον σημαντικές οικονομικές, στρατιωτικές και διπλωματικές αλληλεπιδράσεις λαμβάνουν χώρα σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό συμβαίνει όχι για κάποιον λόγο που είναι περίπλοκος για να εξηγηθεί, αλλά διότι στο περιφερειακό επίπεδο η γειτονία και η εγγύτητα μεταξύ των κρατών παίζει σημαντικότερο ρόλο στο διεθνές σύστημα. Έτσι, κράτη που δεν έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο παγκόσμιο επίπεδο, έχουν πολύ μεγαλύτερο αντίκτυπο στους γείτονές τους, σε περιφερειακό επίπεδο. Ταυτόχρονα επηρεάζονται και τα ίδια σημαντικά από αυτούς τους γείτονες (Richard, 2017).

1.2. Η σημασία της ενέργειας για την Ευρώπη

Κατά κοινή ομολογία, η ενέργεια αποτελεί μοχλό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αφού η ορθή και χωρίς λογικές αποκλεισμού αξιοποίησή της δύναται να επιφέρει σταθερότητα και ευημερία. Οι ενεργειακοί πόροι που είχαν και έχουν μέχρι σήμερα στη διάθεση τους οι κοινωνίες είναι άφθονοι, ικανοποιώντας τις ανάγκες του σύγχρονου κόσμου χωρίς να υπάρχει άμεσος κίνδυνος εξάντλησης. Όμως καθώς εξελίσσεται η τεχνολογία και αυξάνεται η κατανάλωση, οι κοινωνίες γίνονται ολοένα και πιο εξαρτημένες από διάφορες μορφές ενέργειας, αυξάνοντας την ανασφάλεια και επηρεάζοντας την ανάπτυξη. Οι κυβερνήσεις έχουν αρχίσει να εκφράζουν τον προβληματισμό τους όσον αφορά την αύξηση αυτής της κατανάλωσης και την ταχύτητα εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Έχοντας σαν γνώμονα τον παραπάνω προβληματισμό, γεννήθηκε η ανάγκη να καταρτιστεί ένας σχεδιασμός που να καθορίζει αυστηρά την ενεργειακή πολιτική για τη διαχείριση της παραγόμενης ενέργειας αναλογικά με τις ανάγκες. Όμως καθώς

περνούσαν τα χρόνια και οι κοινωνίες ολοένα και επεκτείνονταν δημιουργήθηκαν σημαντικές πιέσεις στην ενεργειακή αγορά. Τελικό αποτέλεσμα ήταν η απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς με πλήθος ιδιωτικών επιχειρήσεων να συρρέουν προκειμένου να εισέλθουν και να συμμετέχουν στη διανομή και την παραγωγή ενέργειας, εισάγοντας έτσι μια νέα παράμετρο στην πολιτική της ενέργειας, αυτή του ανταγωνισμού.

Έτσι προέκυψε επιτακτική η ανάγκη να θεσπιστούν ρυθμιστικοί κανόνες, προϋποθέσεις και απαιτήσεις ώστε να ισχύουν οι ίδιες συνθήκες για όλους προκειμένου να αντιμετωπιστεί το νέο αυτό ζήτημα του ανταγωνισμού μεταξύ των ενεργειακών επιχειρήσεων. Ο κυρίαρχος ρόλος που κατέχει η ενέργεια στη σύγχρονη οικονομία δεν χωρά συγκρούσεις και οι κυβερνήσεις που χαράσσουν τη ενεργειακή πολιτική πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη έναν τόσο σημαντικό παράγοντα. Η ενέργεια είναι πάρα πολύ σημαντική αφού παρέχει θέρμανση και φωτισμό ενώ είναι η κινητήριος δύναμη της βιομηχανίας. Η βιομηχανία γενικά δαπανά μεγάλα ποσά στην ενέργεια και πιο συγκεκριμένα- ο σίδηρος, ο χάλυβας, το αλουμίνιο, το τσιμέντο και οι χημικές βιομηχανίες είναι γνωστές για τις μεγάλες τους απαιτήσεις σε ενέργεια, χωρίς ωστόσο να περιορίζεται σε αυτές διότι γενικά στη βιομηχανία είναι απαραίτητη η ενέργεια. Η βαριά βιομηχανία της Ευρώπης θεωρείται η βιομηχανία της ενέργειας.

Οι πιο μεγάλες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθαρά από τον κύκλο παραγωγής και απόδοσης είναι οι προμηθευτές ενέργειας. Πέντε από τις οκτώ πλουσιότερες επιχειρήσεις της Ευρώπης, από την άποψη της καθαρής αξίας, προέρχονταν από τον τομέα της ενέργειας. (οι υπόλοιπες τρεις επιχειρήσεις ήταν στον τομέα των τηλεπικοινωνιών). Σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται επιτακτική η ανάγκη υλοποίησης ενός σχεδιασμού της ενεργειακής πολιτικής ενώ ένας συνολικός ορισμός είναι ο παρακάτω: Η ενεργειακή πολιτική, καθορίζει την εξισορροπητική σχέση ανάμεσα, από τη μια της κρατικής παρέμβασης, που διασφαλίζει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την προστασία του περιβάλλοντος, και από την άλλη μιας ελεύθερης αγοράς, η οποία λειτουργεί, υπό συνθήκες ανταγωνισμού, με στόχο τη μείωση του ενεργειακού κόστους (Υπουργείο Ανάπτυξης, 1998).

1.3. Ενεργειακή Πολιτική Ευρώπης

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις χώρες της Μεσογείου, θα μπορούσαν να διαχωριστούν στις παρακάτω περιόδους : Τα χρονικά έτη 1961-1972, πραγματοποιήθηκαν διμερές συμφωνίες με χώρες της μεσογείου με τη μορφή Συμφωνιών Σύνδεσης. Τα έτη 1972 -1985, έγιναν προσπάθειες προκειμένου να αναπτυχθεί μια πιο σφαιρική μεσογειακή πολιτική. Κατά τα έτη 1985-1992, συνεχίζεται η σφαιρική νοοτροπία της Ευρωπαϊκής Ενότητας μετά την Τρίτη διεύρυνση, στην οποία εισήλθαν η Ισπανία και η Πορτογαλία. Την περίοδο 1992–1995, εφαρμόζεται η πολιτική της ανανεωμένης μεσογειακής πολιτικής. Η εν λόγω πολιτική καθόριζε να υπάρχουν χρηματοδοτικές ροές για κοινά προγράμματα ή περιφερειακά. Γι' αυτό το λόγω το 1995, στη Διάσκεψη της Βαρκελώνης, υπογράφηκε η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία (ΕΜΣ), που προωθούσε φιλόδοξες οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές επιδιώξεις για να επιτευχθεί σταθερό και ασφαλές κλίμα στην περιοχή(Jolly, 2003).

Στη Σύνοδο της Βαρκελώνης, πραγματοποιήθηκε η υιοθεσία του «Πενταετούς Προγράμματος Εργασίας», η οποία σχετίζεται με την ειρήνη, την σταθερότητα, την ασφάλεια, την καλή γειτονία, την δημοκρατία, την αειφόρο ανάπτυξη, την οικονομική ανάπτυξη και τις μεταρρυθμίσεις, την εκπαίδευση, τις πολιτισμικές ανταλλαγές, καθώς και σε θέματα μετανάστευσης και κοινωνικής επανένταξης. Η ανάληψη δράσης σύμφωνα με το σχέδιο που συμφώνησαν ήταν ενός ευρύτερου περιεχομένου και ο χαρακτηρισμός που έλαβε ήταν περισσότερο ευχολογίου χωρίς να υπάρχει κάτι συγκεκριμένο όσον αφορά τις ενέργειες προκειμένου να μπορέσουν οι χώρες της Μεσογείου να καλύψουν το χάσμα οικονομιών (Γαβουνέλη, 2018).

Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία, είναι το αποτέλεσμα τριών κεντρικών αξόνων δράσεων οι οποίοι αλληλοσυνδέονται. Ο ένας άξονας κάνει αναφορά στη δημιουργία ασφαλούς κλίματος και γενικά ασφάλειας στην περιοχή. Απώτερος σκοπός είναι να προωθηθεί η ειρηνική συνύπαρξη των λαών η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και να ενισχυθεί ο πολιτικός διάλογος ενισχύοντας παράλληλα τη σωστή διακυβέρνηση και τους δημοκρατικούς θεσμούς. Ο επόμενος άξονας στοχεύει στην οικονομική ανάπτυξη στην ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος στο οποίο να υπάρχει ένα υγιές μακροοικονομικό περιβάλλον (Κυριαζής, 2015). Βέβαια για να υλοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι απαιτούνταν να ενδυναμωθούν οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στις Τρίτες Μεσογειακές Χώρες (ΤΜΧ) και σταδιακά να υπάρξει μια Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΖΕΣ) με την ΕΕ, μέχρι το 2010 (Κυριαζής, 2015). Ο τρίτος

άξονας κάνει αναφορά στη διαπολιτισμική ανταλλαγή μεταξύ των κρατών, στην εκπαιδευτική νοοτροπία στην αντιμετώπιση όλων των ζητημάτων όπως η ισλαμική επεκτασιμότητα και ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών που προέρχονται από τη Μεσόγειο με κατεύθυνση την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρώ-Μεσογειακή Διάσκεψη του 1995, αποτέλεσε την πιο σοβαρή κίνηση για να μην επαναληφθεί η δημιουργία ενός νέου Τείχους του Βερολίνου ανάμεσα στις χώρες της Μεσογείου και να αποφευχθούν εντάσεις και σοβαρά ζητήματα (Jolly, 2003).

Αν και υπήρχαν μεγαλόπνοα σχέδια στα πρώτα δέκα χρόνια της ύπαρξης της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας, η εξέλιξη ήταν σημαντικά αργή εξαιρώντας την θεσμική ανάπτυξη, όπως είναι η λειτουργία της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας και η ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων. Η διαδικασία λόγω χάρη της δημιουργίας ΖΕΣ, δεν κινήθηκε με γρήγορους ρυθμούς ενώ γίνεται εύκολα αντιληπτή η απουσία σταθερότητας στην περιοχή ακόμα και σήμερα, με παράλληλη άμβλυνση των θεσμικών πλαισίων που προβλέπουν μια σωστή χρήση της διοικητικής λειτουργίας με παράλληλη ανυπαρξία σεβασμού των δικαιωμάτων στις χώρες της μεσογείου.

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει τρεις κύριους στόχους (Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 1997): Την προώθηση της ανταγωνιστικότητας. Την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού. Την προστασία του περιβάλλοντος. Παρακάτω, γίνεται μια σύντομη ανάλυση κάθε στόχου ξεχωριστά, ενώ επίσης παρουσιάζονται και οι αναγκαίες δράσεις, που θα πρέπει να υιοθετηθούν για την επίτευξη των παραπάνω στόχων.

1. Ανταγωνιστικότητα: Έχει διαπιστωθεί ότι ορισμένες αγορές και συγκεκριμένα οι αγορές που αφορούν τον ενεργειακό τομέα λειτουργούν καλύτερα εξυπηρετώντας πιο αποδοτικά τους καταναλωτές προσφέροντας τους χαμηλότερες τιμές όταν εισάγεται ο ανταγωνισμός. Ο ορισμός της ανταγωνιστικότητας στον συγκεκριμένο τομέα ορίζεται ως η δυνατότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών τα οποία ανταποκρίνονται στον παγκόσμιο ανταγωνισμό απολαμβάνοντας ένα υψηλό επίπεδο ζωής το οποίο να αναβαθμίζεται συνεχώς προσφέροντας ταυτόχρονα μια σταθερότητα. (Green Paper, 2001).

Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, με το άνοιγμα των ιδιωτικοποιήσεων είχαν σαν επίπτωση την αλλαγή του οικονομικού περιβάλλοντος ενώ οι επενδύσεις έχουν

μεγάλο ενδιαφέρον. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ηλεκτρισμού στη Δύση καταναλώνουν τα κεφάλαιά τους για να αλλάξουν το γεωγραφικό τους περιβάλλον. Οι πιθανότητες για υψηλές αποδόσεις που έχει το μετοχικό κεφάλαιο μαζί με την εσωτερική αγορά η οποία είναι αρκετά σκληρή αποτελεί ένα αρκετά σοβαρό κίνητρο. Η εν λόγω ροπή καθοδηγεί επιχειρήσεις κολοσσούς που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ηλεκτρισμού να υιοθετούν ολοένα και πιο πολύ χαρακτηριστικά πολυεθνικών (Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπή, 1997). Ταυτόχρονα δημιουργείται μια τάση να διαφοροποιηθεί η επιχειρηματική δράση των επιχειρήσεων ηλεκτρισμού σε κλάδους διαφορετικούς από την παραγωγική διαδικασία και διάθεση της ηλεκτρικής ενέργειας. Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις λαμβάνουν χώρα κυρίως στους κλάδους διανομής αερίου και τηλεπικοινωνιών σε κλάδους με λίγα λόγια που υπάρχει μεγάλη προσδοκία για μεγάλες αποδόσεις (Υπουργείο Ανάπτυξης, 1998).

2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού: Η διασφάλιση της ανεμπόδιστης ενεργειακής αλυσίδας αναφέρεται βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα στον αδιάλειπτο ανεφοδιασμό με ενέργεια. Συνεπώς πρέπει να διασφαλίζεται η ασφάλεια της ενεργειακής εφοδιαστικής αλυσίδας ελαχιστοποιώντας την εξάρτηση της εκάστοτε χώρας ελαττώνοντας παράλληλα του κινδύνους της εξάρτησης αυτής (Φαραντούρης, & Κοσμίδης, 2015).

Το να εξασφαλιστεί ο ενεργειακός εφοδιασμός είναι σημαντικό να πραγματοποιηθεί όχι για να μεγιστοποιηθεί η αυτονομία σε ενεργειακούς πόρους ή η μείωση την εξάρτησης της χώρας αλλά να μειώσει τους κινδύνους που ελλοχεύουν από την εν λόγω εξάρτηση. Ορίζεται σαν τη εξασφάλιση έναντι των κινδύνων που κρύβει ο εφοδιασμός. Ακόμη είναι πολιτική που διαχειρίζεται τους κινδύνους η οποία αποτελεί κυβερνητική ευθύνη αλλά και των επιχειρήσεων και των πολιτών η οποία βασίζεται σε τρεις κεντρικούς άξονες. Ο πρώτος αφορά την ενεργειακή απόδοση η οποία μεγαλώνει την ελαστικότητα της ενεργειακής ανεφοδιαστικής αλυσίδας και συνεισφέρει ακόμη περισσότερη εξασφάλιση αλλά μπορεί να πετύχει το ίδιο περιθώριο με χαμηλότερο κόστος όμως. Ο δεύτερος αφορά την πρόοδο της τεχνολογίας η οποία είναι εξαιρετικά σημαντική και εξασφαλίζει μια επάρκεια στη παραγωγή και στην εκμετάλλευση της ενέργειας με προτεραιότητα πάντα τον σεβασμό του περιβάλλοντος. Το τρίτο είναι, η βελτιστοποιημένη εφοδιαστική αλυσίδα

στην οποία αναφέρεται η ποικιλομορφία των καυσίμων ανά περιοχές αλλά και στη βελτιστοποίηση του εφοδιασμού, προκειμένου να υποστηριχθεί σωστά η λειτουργία της αγοράς η οποία θα έπρεπε να αμβλύνει τους συμμετέχοντες και συνεπώς την ελαστικότητα και την προσαρμοστικότητα του συστήματος (Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 1997).

3. Προστασία του Περιβάλλοντος : Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική βασίζεται στις αρχές της προφύλαξης, της προληψης και της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος στην πηγή, καθώς και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Τα πολυετή προγράμματα περιβαλλοντικής δράσης ορίζουν το πλαίσιο των μελλοντικών ενεργειών σε όλους τους τομείς περιβαλλοντικής πολιτικής. Είναι ενσωματωμένα σε οριζόντιες στρατηγικές και λαμβάνονται υπόψη στις διεθνείς περιβαλλοντικές διαπραγματεύσεις. Η περιβαλλοντική πολιτική μεταφέρθηκε πρόσφατα στο επίκεντρο της χάραξης πολιτικής της ΕΕ, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να δρομολογεί την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία ως το κύριο μοχλό της στρατηγικής της για οικονομική ανάπτυξη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξαρτάται σε ποσοστό 50% από πηγές του εξωτερικού. Βέβαια αν δεν λαμβάνονταν τα απαραίτητα μέτρα αυτό το ποσοστό θα έφτανε σε πολύ μεγαλύτερες τιμές της τάξης του 70%, 80%, και 90% μέχρι το 2020 αντίστοιχα για το φυσικό αέριο, τον άνθρακα και το πετρέλαιο. Η ολοένα και αυξανόμενη ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τρίτες χώρες πρέπει να αποτελέσει τον κώδωνα του κινδύνου καθώς μπορεί να υπάρξουν σοβαροί πολιτικοί κίνδυνοι από την πλευρά των χωρών που προμηθεύουν την ευρωπαϊκή ένωση με ενεργειακούς πόρους ή από τις χώρες που διέρχονται οι πρώτες ύλες χωρίς ωστόσο να εξαιρείται και η αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης παγκοσμίως (Green Paper, 2001).

Συνεπώς είναι σημαντικό να δοθεί η κατάλληλη προσοχή στη σχεδίαση μια ενεργειακής στρατηγικής η οποία επικεντρώνεται στις εξωτερικές σχέσεις, προκειμένου να επιτευχθούν οι κατάλληλες λύσεις και δράσεις οι οποίες θα οδηγήσουν στο να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση η οποία έχει ανοδική πορεία χρόνο με το χρόνο ειδικά όταν τα ενεργειακά προβλήματα των κρατών δημιουργούν αλυσιδωτές αντιδράσεις με διεθνείς διαστάσεις (Wälde, 2002).

Για τους παραπάνω λόγους η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε τον ΕΜΣ, βέβαια έχει επιβεβαιωθεί ότι με το πέρασ δεκαετιών από την έναρξη λειτουργίας του δεν έχει καταφέρει να επιτύχει καθορισμό της ταυτότητάς του αλλά και να επιτευχθούν οι προσδοκίες των κρατών μελών, που τον απαρτίζουν, αυτό συμβαίνει διότι η φιλοσοφία που περιβάλλει τον ΕΜΣ, τίθεται υπό αμφισβήτηση, λόγω της απουσίας σημαντικής προόδου και επιτευγμάτων, ικανών, να αντισταθμίσουν τις παραλείψεις και τις αποτυχίες (Jolly, 2003).

Η αλληλεξαρτώμενη σχέση ανάμεσα στους επιμέρους πυλώνες αλλά κυρίως στον πολιτικό και οικονομικό πυλώνα επιτάσσει αλλαγή πολιτικής. Η νεο-φονξιοναλιστική αντίληψη ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση και η κοινότητα συμφερόντων που αυτό συνεπάγεται μπορούν να λειτουργήσουν ως ικανή και απαραίτητη προϋπόθεση για την αποκατάσταση της ειρήνης και της πολιτικής και κοινωνικής σταθερότητας στην περιοχή δεν φαίνεται να αποδίδει καρπούς. Το ενδιαφέρον του ΕΜΣ πρέπει, καταρχάς, να μετατοπιστεί στον πρώτο πυλώνα, πράγμα που σημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να αναλάβει πιο ενεργό πολιτικό ρόλο στην περιοχή, κάτι που είναι αρκετά δύσκολο έργο, όσο και η ΚΕΠΠΑ. και της ΕΠΑΑ., αντιμετωπίζουν προβλήματα(Jolly, 2003).

• Ο Πρώτος Πυλώνας: Ασφάλεια

Στόχος του πρώτου πυλώνα είναι η πολιτική συνεργασία και η συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας, με στόχο τη δημιουργία ενός χώρου ειρήνης και σταθερότητας στη Μεσόγειο. Ο ΕΜΣ οραματίζεται ένα λεπτομερές σχέδιο δράσης και αντιμετωπίζει ζητήματα διακυβέρνησης σε μια προσπάθεια να ενθαρρύνει τον εκδημοκρατισμό των πολιτικών συστημάτων της περιοχής, καθώς και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Προσπάθεια αξιολόγησης του πρώτου πυλώνα του ΕΜΣ, στα δέκα χρόνια από την ίδρυσή του (Καλαβρός & Γεωργόπουλος, 2017).

• Ο Δεύτερος Πυλώνας : Οικονομική Συνεργασία

Ο δεύτερος πυλώνας ασχολείται με την οικονομική διάσταση της ευρωμεσογειακής συνεργασίας και στοχεύει στη «δημιουργία μιας ζώνης οικονομικής ευημερίας», μέσω της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των μεσογειακών χωρών, καθώς και της μείωσης του οικονομικού χάσματος μεταξύ της Ευρώπης και των χωρών. Οι κύριοι τομείς δράσης του «οικονομικού καλαθιού» του ΕΜΣ είναι: Η

δημιουργία Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών στην περιοχή της Μεσογείου έως το 2010, η οικονομική συνεργασία μεταξύ των ευρωμεσογειακών εταίρων και η παροχή οικονομικής βοήθειας στην Ευρωπαϊκής Ένωση (Καλαβρός & Γεωργόπουλος, 2017).

•Ο Τρίτος Πυλώνας : Κοινωνικό – Πολιτισμικές Ανταλλαγές και Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών

Ο τρίτος πυλώνας της Διακήρυξης της Βαρκελώνης αναφέρεται στους στόχους της εκπαίδευσης και του πολιτισμού των ευρύτερων μεσογειακών χωρών, στην ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων και στη δημιουργία μιας κοινωνίας των πολιτών. Αυτό είναι ίσως το πιο υποσχόμενο μέρος της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, καθώς η επαφή διαφορετικών πολιτισμών οδηγεί σε μακροπρόθεσμη αμοιβαία κατανόηση και εξάλειψη των συγκρούσεων (Καλαβρός & Γεωργόπουλος, 2017).

Από την άλλη πλευρά, μια σειρά από διλήμματα που ανοίγονται για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένου του εάν μια πολιτική θετικής αίρεσης υπαγορεύει μια διαφορετική πολιτική απέναντι στις διεφθαρμένες, αλλά κοσμοπολίτικες και φιλοδυτικές πολιτικές των ΤΜC, και εάν και σε ποιο βαθμό, η ΚΕΠΠΑ μόνη, χωρίς συνεργασία με τις ΗΠΑ, είναι σε θέση να προωθήσει αποτελεσματικά την πολιτική της ΕΕ στη λεκάνη της Μεσογείου και στη Μέση Ανατολή. Δεν υπάρχει σαφής ιδέα για το τι αντιπροσωπεύει ο ΕΜΣ. Ο αντίκτυπος της νέας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ) αναμένεται να είναι κρίσιμος για τη διαδικασία της Βαρκελώνης, καθώς αρκετοί μεσογειακοί εταίροι αναζητούν διαφορετικά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής δέσμευσης στην Ευρώπη.

Εάν, τελικά, διατηρηθεί η εξαιρετικά φιλόδοξη ΕΠΓ ως δομή και πολιτικό κεκτημένο, ενισχύοντας τη «διμερή λογική» στις εξωτερικές σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τότε η Διαδικασία της Βαρκελώνης είναι βέβαιο ότι θα αποδυναμωθεί και θα περιθωριοποιηθεί. Αυτό το σενάριο μπορεί να είναι πολύ απαισιόδοξο, αλλά δεν είναι απίθανο η ΕΠΓ να αρχίσει να λειτουργεί και να αποφέρει απτά αποτελέσματα. Μάλιστα, δεν αποκλείεται να υπάρξει επιστροφή σε μια αμιγώς αραβική προσέγγιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κατά το πρότυπο του ευρωαραβικού διαλόγου της δεκαετίας του 1970(Jolly, 2003).

Επομένως, η ένταξη και ταυτόχρονα η υποβάθμιση του ΕΜΣ στο πλαίσιο της ΕΠΓ, μπορεί να εκληφθεί ή όχι ως «απελευθέρωση των εξωτερικών σχέσεων της

Ευρωπαϊκής Ένωσης». Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ) συμπληρώνει και βοηθά τον ΕΜΣ ή βασίζεται σε διαφορετική φιλοσοφία και ουσιαστικά την υπερισχύει, καθώς η έμφαση στην ΕΠΓ θα πρέπει να αλλάξει δραστικά την προσέγγιση του ΕΜΣ, μέσω μιας εταιρικής σχέσης που βασίζεται στην εταιρική σχέση, σε αυτήν της διαφοροποιημένης διμερής σχέσης.

1.4. Ενεργειακή Πολιτική Ελλάδας

Η Ελλάδα παράγει πολύ μικρές ποσότητες πετρελαίου, ενώ δεν παράγει καθόλου φυσικό αέριο. Έτσι για την κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών στις δύο αυτές πρώτες ύλες, στηρίζεται σχεδόν ολοκληρωτικά σε εισαγωγές από τρίτες χώρες-παραγωγούς. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή δεδομένης της γειτνίασης με μία σειρά περιοχών πλούσιων τόσο σε πετρέλαιο όσο και σε φυσικό αέριο. Κεντρικό ρόλο επέχει η Ρωσία, η οποία κατέχει το 1/3 περίπου των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου και το 1/10 αυτών του πετρελαίου. Ο ρόλος των χωρών της Μέσης Ανατολής στον τομέα του πετρελαίου είναι κεφαλαιώδης, ενώ τα αποθέματα της περιοχής σε φυσικό αέριο είναι επίσης πολύ μεγάλα. Μάλιστα, το Ιράν αποτελεί τη δεύτερη χώρα σε αποθέματα αερίου παγκοσμίως με 14%.

Ο τομέας του φυσικού αερίου δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στα κράτη αυτά, καθώς έχει επισκιαστεί επί δεκαετίες από την παραγωγή πετρελαίου, ωστόσο ήδη χώρες όπως το Ιράκ και το Ιράν εξετάζουν την κατασκευή δικτύων που θα επιτρέψουν την εξαγωγή μεγάλων ποσοτήτων προς δυσμες (και πιθανόν και ανατολικά), ενώ άλλες χώρες, όπως το Κατάρ, αποτελούν ήδη εξαγωγούς φυσικού αερίου. Τέλος, οι χώρες της Β. Αφρικής διαθέτουν πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου και η ενεργειακή τους βιομηχανία βρίσκεται υπό ανάπτυξη.

Η ευνοϊκή θέση της Ελλάδας, πάντως, δε συνεπάγεται αυτόματη εξασφάλιση πρώτων υλών, ειδικά αν λάβουμε υπόψη μας την προαπαιτούμενη κατασκευή ιδιαίτερα δαπανηρών και μακρών αγωγών που θα συνδέσουν τις πηγές με τους καταναλωτές και τον προϊόντα ανταγωνισμό για τη διασφάλιση και συμβολαιοποίηση ποσοτήτων. Αν και η τρέχουσα παγκόσμια οικονομική κρίση δεν επέτρεψε την αύξηση της ζήτησης τον τελευταίο χρόνο, οι εκτιμήσεις κάνουν λόγο για σημαντική αύξηση της ζήτησης τα επόμενα χρόνια, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (Hughes, 2006).

Σε γενικές γραμμές η υπερβολική εξάρτηση από το ρωσικό αέριο έχει δημιουργήσει δύο κυρίαρχες τάσεις αντίδρασης από τα ευρωπαϊκά μέλη και στα δύο επίπεδα, πρακτικό και κανονιστικό. Από τη μία πλευρά βρίσκονται αυτά που αντιλαμβάνονται τη Ρωσία με αρνητικούς όρους και θεωρούν τον κυρίαρχο ρόλο της ως προμηθευτή εξαιρετικά επικίνδυνο για την ενεργειακή τους ασφάλεια. Προς τούτο, προτείνουν μία κοινή γραμμή δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο που θα περιορίζει το ρόλο της Ρωσίας και αποβλέπουν σε μία αποτελεσματική διαφοροποίηση των πηγών τασσόμενες εναντίον κάθε νέου εξαγωγικού εγχειρήματος της Ρωσίας. Από την άλλη βρίσκονται όσα κράτη-μέλη θεωρούν την παρουσία της Ρωσίας στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου θετική και αναγκαία.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ελλάδας, αυτή λαμβάνει κάτι λιγότερο από το μισό πετρέλαιο που εισάγει συνολικά από τη Μέση Ανατολή (Σαουδική Αραβία και Ιράν). Περί το 1/3 των εισαγωγών προέρχεται από τη Ρωσία ενώ το υπόλοιπο καλύπτεται κυρίως από τη Λιβύη και, σε μικρότερο βαθμό, από το Καζακστάν (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων, 2006). Επίσης, λαμβάνει το 80% του φυσικού αερίου που εισάγει από τη Ρωσία μέσα από τον κεντρικό αγωγό που διέρχεται την Ευρώπη και καταλήγει σε ελληνικό έδαφος. Από το υπόλοιπο 20% των εισαγωγών σε φυσικό αέριο, το περισσότερο έρχεται σε υγροποιημένη μορφή από την Αλγερία, ενώ μικρές ποσότητες αζέρικου αερίου φτάνουν μέσω του αγωγού που συνδέει την Ελλάδα με την Τουρκία.

Η εικόνα αυτή αποτυπώνει τα πλεονεκτήματα και τους κινδύνους για την ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας. Ενώ στον πετρελαϊκό τομέα ακολουθείται μία ισορροπημένη πολιτική εισαγωγών, στον τομέα του φυσικού αερίου η εξάρτηση από έναν μόνο προμηθευτή είναι πολύ μεγάλη. Ένα ακόμη σημαντικό μειονέκτημα είναι η απουσία πολλαπλών διαδρομών, καθώς η Ελλάδα προμηθεύεται όλες τις ποσότητες ρωσικού αερίου από μία και μόνη διαδρομή. Οι κύριες κατευθύνσεις του εθνικού ενεργειακού σχεδιασμού είναι η μείωση της εξάρτησης από την εισαγόμενη ενέργεια, η μεγιστοποίηση της διείσδυσης των ΑΠΕ, η επίτευξη σημαντικής μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) έως το 2050, καθώς και η προστασία του τελικού καταναλωτή.

Ταυτόχρονα, η μηδενική χρήση πυρηνικής ενέργειας και η περιορισμένη χρήση τεχνολογίας συλλογής και αποθήκευσης άνθρακα (CCS) αποτελούν με τη σειρά τους

βασικές επιλογές σχεδιασμού. Για την περίοδο έως το 2020, οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν ήδη υιοθετηθεί με το πρώτο σχέδιο δράσης για τις ΑΠΕ.

Κεφάλαιο 2^ο: Η Ανατολική Μεσόγειος

2.1. Γεωπολιτική Σημασία

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων - Ευρώπη, Αφρική και Ασία - ενώ αποτελεί επίσης μεγάλο μέρος της Μέσης Ανατολής-μια από τις πιο εντατικές και εμπόλεμες ζώνες στην ανθρώπινη ιστορία. Οι περιοχές της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής υπήρξαν επί αιώνες το σκηνικό συγκρούσεων μεταξύ εθνών, κρατών, θρησκειών και πολιτισμών, που αντιπροσωπεύουν μια πιθανή γεωπολιτική ανταμοιβή στον αγώνα για την επικράτηση στην Ευρώπη. Από την αρχαιότητα, αυτές οι περιοχές αντιπροσώπευαν μια εμπορική γέφυρα μεταξύ Ασίας και Ευρώπης γι' αυτό το λόγο το θέμα του ελέγχου στα Στενά επιβλήθηκε ως ζωτικής σημασίας. Οι περισσότερες αυτοκρατορίες που έπαιξαν εξέχοντα ρόλο στην ιστορία του δυτικού κόσμου γεννήθηκαν και ευδοκίμησαν εκεί. Είναι το λίκνο τριών παγκοσμίως μονοθεϊστικών δογμάτων.

Η στρατηγική, γεωγραφική θέση της περιοχής έγινε ακόμη πιο σημαντική μετά την ανακάλυψη του πετρελαίου στα τέλη του 19ου αιώνα, λόγω των μακροπρόθεσμων βρετανικών συμφερόντων στη Μεσοποταμία, καθώς και της θέσης της σε σχέση με τους βρετανικούς στρατιωτικούς και εμπορικούς δρόμους προς Ινδία. Η απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης, λίγο πριν από το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, για αντικατάσταση του συνόλου των πλοίων του Βασιλικού Ναυτικού που κινούνταν με ατμό με σύγχρονα πετρελαιοκίνητα σκάφη, αύξησε περαιτέρω τη σημασία της περιοχής.

Σήμερα το περιβάλλον ασφάλειας της Ανατολικής Μεσογείου ορίζεται από τουλάχιστον τέσσερις αλληλένδετες δυναμικές: 1) ενεργειακές ανακαλύψεις, 2) γεωπολιτικές αντιθέσεις και τις νέες ισορροπίες δυνάμεων, 3) νέες επιταγές ασφάλειας (ανθρώπινες) και 4) αυξημένο ενδιαφέρον για τη περιοχή από εξωτερικές δυνάμεις.

Στο πλαίσιο των παραπάνω δυναμικών, τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου αναγκάζονται να διατηρήσουν τις σύγχρονες ικανές στρατιωτικές δυνάμεις προκειμένου να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους και να προστατεύσουν την εδαφική ακεραιότητα και τα κυριαρχικά δικαιώματά τους που προβλέπονται από το διεθνές δίκαιο, λόγω επιθετικότητας, εχθρότητας και επεκτατικών φιλοδοξιών ορισμένων κρατών ή περιφερειακών μη κρατικών παραγόντων που δρουν στο

ασταθές περιβάλλον της περιοχής. Η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου έχει υποστεί σημαντικές γεωπολιτικές αλλαγές κατά την τελευταία δεκαετία. Οι εξελίξεις που συμβαίνουν μέσα στους δύο χώρους (Μέση Ανατολή και Ανατολική Μεσόγειος) έχουν γίνει όλο και πιο αλληλένδετες και ο αντίκτυπός τους έχει επεκταθεί πολύ πέρα από τα σύνορά τους, ιδιαίτερα προς την Ευρώπη.

Η “Αραβική Άνοιξη”, που οδήγησε σε ένα σύνολο αραβικών εξεγέρσεων που εξαπλώθηκαν σε όλο τον Αραβικό Κόσμο και σε πολλά μέρη είναι ακόμα σε εξέλιξη, σήμανε μια νέα εποχή για την περιοχή. Επιπλέον, η αμερικανική αποχώρηση από το Ιράκ το 2011 και η άνοδος του λεγόμενου Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) συνέβαλε στην περιφερειακή ανασφάλεια και αστάθεια. Παράλληλα, η ανακάλυψη υδρογονανθράκων στις ακτές του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, οι εξελίξεις στο Κυπριακό πρόβλημα και η νέα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης πολιτικής του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), δημιούργησε πρωτοφανείς (μη) δεσμούς και συνδέσεις ασφαλείας μεταξύ των «μεσαίων ανατολικών» και «ευρωπαϊκών» κρατών της Ανατολικής Μεσογείου, δημιουργώντας ένα γεωπολιτικό χώρο με ξεχωριστή σημασία (Τζιάρας 2018, Τζιαμπίρης 2019).

Οι αραβικές εξεγέρσεις και η καταστροφή που προκλήθηκε από την άνοδο του Ισλαμικού Κράτους οδήγησαν σε μαζικά οικονομικά, κοινωνικά, ασφαλιστικά και ανθρωπιστικά προβλήματα σε πολλές αραβικές χώρες, ιδιαίτερα στη Λιβύη, την Αίγυπτο, το Ιράκ, την Υεμένη, το Λίβανο και τη Συρία. Σε πολλές εμπόλεμες ζώνες η διαθεσιμότητα των τροφίμων και του νερού ήταν σπάνια, δημιουργώντας σοβαρά θέματα επιβίωσης και εξαναγκάζοντας εκατομμύρια ανθρώπους, ιδιαίτερα από το Ιράκ και τη Συρία, να εγκαταλείψουν τις χώρες τους και να γίνουν πρόσφυγες. Επιπλέον, χιλιάδες περιουσίες καταστράφηκαν, χιλιάδες άνθρωποι πέθαναν ή έχουν πληγεί από τον λιμό και τις θανατηφόρες ασθένειες (π.χ., χολέρα στο Υεμένη), ενώ αθώοι άνθρωποι έχουν υποστεί χημικές επιθέσεις στη Συρία. (Μάζης, 2018).

Αυτά τα προβλήματα επηρέασαν φυσικά και τις γειτονικές χώρες. Από τη μία πλευρά, η προσφυγική κρίση έχει γίνει και συνεχίζει να αποτελεί μείζον πρόβλημα για την Ευρώπη και την ΕΕ ειδικότερα (EC, 2016). Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης όπως η Ελλάδα και η Ιταλία ήταν από τις πιο πληγείσες, ενώ το 2018 και η Κύπρος δέχτηκε αυξανόμενο αριθμό προσφύγων. Η αστάθεια στη Μέση Ανατολή, από την άλλη

πλευρά, έχει συνδεθεί με ένα παγκόσμιο κύμα της ισλαμιστικής τρομοκρατικής επίθεσης, ιδίως στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, μεταξύ άλλων (Τζιάρρας, 2017).

Τζιχαντιστικές ομάδες που δραστηριοποιούνται στη Μέση Ανατολή, συμπεριλαμβανομένου του Ισλαμικού Κράτους και της ιδέας του Ισλαμικού Χαλιφάτου, είναι οι κύριοι μοχλοί πίσω από αυτήν την πραγματικότητα, η οποία πρώτα και κύρια διαταράσσει τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην περιοχή, η οποία στη συνέχεια εξάγεται με διάφορους τρόπους (Τζιάρρας, 2017). Από αυτή την προοπτική, από τα μέσα της δεκαετίας του 2010, αυτά τα ζητήματα ανθρώπινης ασφάλειας - τα οποία, ωστόσο, συνδέονται και με την εθνική ασφάλεια - έχουν γίνει κεντρικά στις διεθνείς συζητήσεις και τις προσπάθειες συνεργασίας. Αυτό συμβαίνει επίσης με τις τριμερείς εταιρικές σχέσεις της Ανατολικής Μεσογείου, όπου όλα τα συμμετέχοντα κράτη, η Κύπρος, η Ελλάδα, η Αίγυπτος και το Ισραήλ, ανησυχούν πολύ για τέτοια θέματα ασφάλειας, τουλάχιστον λόγω της εγγύτητάς τους στο πέπλο αστάθειας στη Μέση Ανατολή.

Έχει επανειλημμένα υποστηριχθεί ότι οι πρόσφατες και συνεχείς ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο υπήρξαν ένας από τους κύριους παράγοντες της μεταβαλλόμενης γεωπολιτικής και δυναμικής ασφάλειας στην περιοχή. Αυτά τα αποθέματα φυσικού αερίου είχαν ως αποτέλεσμα την ανάδυση νέων συμφερόντων, τη δημιουργία κόστους και οφέλους για την περιοχή, ενθαρρύνοντας τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου και όχι μόνο, να αναδιαμορφώσουν τους στρατηγικούς τους υπολογισμούς και τις διεθνείς τους προοπτικές (Τζιάρρας 2016, 2018; Gürel, Mullen, and Tzimitras 2013).

Αναμφίβολα αυτά τα νέα ενεργειακά ευρήματα προσέφεραν τόσο γεωπολιτική όσο και γεωοικονομική σημασία/πλεονέκτημα για την περιοχή, καθώς το φυσικό αέριο γίνεται σταδιακά το «πετρέλαιο» της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό είναι σημαντικό για την ενεργειακή ασφάλεια των περιφερειακών κρατών. Παράλληλα δημιουργεί ανασφάλειες που σχετίζονται με την ενέργεια και εκτείνονται και επηρεάζουν τις διακρατικές σχέσεις τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Συνεπώς, η ενέργεια έχει γίνει ένα άλλο σημείο διαμάχης μεταξύ των δρώντων στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερα μεταξύ Τουρκίας της Κύπρου, της Ελλάδας, του Ισραήλ και της Αίγυπτου.

Στο ιδιαίτερο αυτό γεωπολιτικό περιβάλλον, το νησί της Κύπρου, εκτός από αναπόσπαστο μέρος αυτής της περιοχής, καταλαμβάνει μια κυρίαρχη γεωστρατηγική

θέση ικανή να εξυπηρετήσει κάθε περιφερειακή ή παγκόσμια δύναμη που φιλοδοξεί να ελέγξει την περιοχή. Αναμφίβολα, η νόμιμη κυβέρνηση του νησιού έχει το μόνο και πρωταρχικό λόγο, για κάθε πιθανή στρατηγική συνεργασία με αυτές τις παγκόσμιες ή περιφερειακές δυνάμεις, με στόχο να προστατεύσει τον λόγο ύπαρξής της.

Ο ρόλος αυτός της Κύπρου αλλά και της Ελλάδος, ενισχύεται μετά την επιδείνωση των σχέσεων της Τουρκίας με άλλα κράτη της περιοχής. Για παράδειγμα, η ισχυρή σχέση Τουρκίας-Ισραήλ, από το 1996 έως τα τέλη του 2000, επιδεινώθηκε ραγδαία μετά το 2010, και όλες οι προσπάθειες προς κανονικοποίηση απέβησαν άκαρπες μέχρι σήμερα. Η σχέση Τουρκίας-Αιγύπτου έχει παρόμοια μοίρα. Οι πολιτικοί τους δεσμοί διακόπηκαν μετά το πραξικόπημα του 2013 στην Αίγυπτο που ανέτρεψε τον πρόεδρο Μόρσι (Μουσουλμανική Αδελφότητα), ο οποίος αποτελούσε στενό εταίρο της Τουρκίας.

Ως αποτέλεσμα, τα πρότυπα διακρατικής εχθρότητας και φιλίας στην Ανατολική Μεσόγειο άλλαξαν σημαντικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2010, όπως και οι περιφερειακές ισορροπίες δυνάμεων. Πάλι σε αυτό το σκηνικό, και λαμβάνοντας υπόψη τη «συνδεδετική κόλλα» των ενεργειακών ανακαλύψεων, ήταν φυσικό για την Κύπρο, Ελλάδα, Ισραήλ και Αίγυπτος να έρθουν πιο κοντά. Η τριμερής εταιρική σχέση που σχημάτισαν (Κύπρος-Ελλάδα-Ισραήλ και Κύπρος-Αίγυπτος-Ελλάδα) έχουν γίνει κεντρικά στη νεοεμφανιζόμενη αρχιτεκτονική ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία μπορεί να θεωρηθεί - τουλάχιστον εν μέρει - ως εξισορρόπηση στο πρόσωπο της περιφερειακής προβολής ισχύος της Τουρκίας. Ο βαθμός στον οποίο αυτή η στρατηγική είναι συνεκτική ή αποτελεσματική σε σχέση με τα ατομικά και συλλογικά συμφέροντα της συμμετοχής των κρατών σε αυτή, δεν έχουν ακόμη καθοριστεί.

Η σημασία που έχει αποκτήσει η Ανατολική Μεσόγειος την τελευταία δεκαετία έχει επίσης προσέλκυσε το αυξανόμενο ενδιαφέρον των εξωτερικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών (ΗΠΑ) και της Ρωσίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τις εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο, ιδίως όσον αφορά τον ενεργειακό τομέα (ΕΚ 2014), ενώ μεμονωμένα ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Βρετανία, η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία έχουν επίσης προσπαθήσει να εμπλακούν περισσότερο στις υποθέσεις της περιοχής.

Σήμερα, ο ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου και επομένως της Ελλάδας και της Κύπρου στον επαναπροσδιορισμό του διεθνούς συστήματος, είναι ίσως πιο κρίσιμος

από ό, τι στο παρελθόν. Αναμφίβολα, η Ελλάδα και η Κύπρος βρίσκονται στο επίκεντρο του πεδίου πολλών προκλήσεων, αλλά και ελπιδοφόρων ευκαιριών για ανάπτυξη. Ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της γεωοικονομικής διπλωματίας στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση δεξαμενών ενέργειας εντός των θαλάσσιων αγροτεμαχίων της Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες τείνουν να εξελιχθούν σε περιφερειακή συνεργασία Ελλάδας, Ισραήλ, Κύπρου και Αιγύπτου. Ο ρόλος της Ελλάδας στη διαμετακόμιση ενέργειας μπορεί δυνητικά να ενισχυθεί με την υποστήριξη προγραμμάτων περιφερειακού και ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, όπως η κατασκευή υπόγειου αγωγού φυσικού αερίου East Med, ο οποίος θα διέρχεται από την Ελλάδα και θα μεταφέρει φυσικό αέριο στις παράκτιες χώρες της Ανατολικής Μεσογειακής.

Παρ' όλα αυτά, ο νεοανακαλυφθείς ενεργειακός πλούτος εντείνει το παιχνίδι εξουσίας μεταξύ των χωρών της περιοχής και οι διαφορετικοί πολιτικοί περιορισμοί και οι εύθραυστες σχέσεις εξουσίας δυσχεραίνουν την είσοδο του φυσικού αερίου στην αγορά και εμποδίζουν τις χώρες της περιοχής να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. Ωστόσο, οι δυνατότητες είναι πολύ μεγάλες για να αγνοηθούν και οι εταιρείες πετρελαίου συνεχίζουν να διερευνούν την επόμενη ανακάλυψη που θα μπορούσε να αλλάξει τα διάσπαρτα στοιχεία στην ενεργειακή σκακιέρα της Ανατολικής Μεσογείου.

➤ **Η έννοια της Υφαλοκρηπίδας**

Η υφαλοκρηπίδα, που συχνά αναφέρεται ως ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα, αποτελεί ένα «γεωλογικό φαινόμενο». *«Η ξηρά μετά την επαφή της με τη θάλασσα στις ακτές συνεχίζεται κάτω από την επιφάνειά της και σχηματίζει τον βυθό της θάλασσας. Ο βυθός που είναι η φυσική προέκταση της στεριάς κάτω από τη θάλασσα, εκτείνεται σε διάφορα βάθη από την ακτή και έχει το χαρακτηριστικό μιας πλαγιάς, η οποία συνεχίζει μέχρι το σημείο όπου υπάρχει απότομη κλίση στην άβυσσο του ωκεανού».* Ειδικότερα, ως υφαλοκρηπίδα καλείται *«όλη η περιοχή του βυθού της θάλασσας από τις ακτές μέχρι το σημείο της κλίσης προς την ωκεάνια άβυσσο»* και χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο μέρος ξεκινώντας από ακτή και συνεχίζει μέχρι το σημείο όπου υπάρχει σημαντική κλίση του πυθμένα, ονομάζεται στη γεωλογία υφαλοκρηπίδα (Ιωάννου, 2013). *«Το σημείο αυτό κατά κανόνα βρίσκεται σε απόσταση 42-45 μιλίων από την ακτή, ανάλογα με τις περιοχές και το μέγιστο βάθος του είναι περίπου 150-200 μέτρα».*

Το τρίτο και τελευταίο τμήμα του υφαλοπλαισίου καλείται ως ηπειρωτικό ανύψωμα, «η τελική κλίση του βυθού και είναι περισσότερο ομαλή (δεν έχει, δηλαδή, μεγάλη γωνία κλίσης) και εκτείνεται περίπου σε έκταση 620 μιλίων από το τέλος του υφαλοπρανούς» (Ιωάννου, 2013). Από το τέλος του ηπειρωτικού ανυψώματος αρχίζει η ωκεάνια άβυσσος, που είναι μία σχετικά επίπεδη περιοχή, της οποίας το μέγιστο βάθος σημειώνεται στον Ειρηνικό Ωκεανό και είναι 11.034 μέτρα.

Το διεθνές δίκαιο αν και περιελάμβανε σαφείς κανόνες για την «άσκηση κρατικής εξουσίας στο χερσαίο έδαφος», ήταν σαφώς φτωχότερο σε ότι αφορά ζητήματα του βυθού της θάλασσας, κατάσταση που επικρατούσε μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Άλλωστε η ίδια η τεχνολογία της εποχής εκείνης δεν ήταν σε θέση να εκμεταλλευτεί το βυθό, εκτός από ένα μικρό βάθος «που συνήθως περιοριζόταν εντός των ορίων της αιγιαλίτιδας ζώνης». Τα πρώιμα ζητήματα «σχετικά με την εκμετάλλευση του βυθού και του υπεδάφους του σε περιοχές πέρα από τα όρια της δικαιοδοσίας του παράκτιου κράτους εμφανίστηκαν σε σχέση με τις γεωτρήσεις στη δεκαετία του '20, καθώς και σε σχέση με την αλιεία ορισμένων ειδών (δηλαδή, ζώντων οργανισμών που δεν κινούνται μέσα στο νερό αλλά στην επιφάνεια του βυθού, όπως για παράδειγμα, τα καβούρια)» (Ιωάννου, 2013).

Η υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους αποτελείται από τον θαλάσσιο βυθό και το υπεδάφος του, που εκτείνεται πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη, καθ' όλη την έκταση της φυσικής προέκτασης του χερσαίου του εδάφους, μέχρι το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου ή σε μία απόσταση 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσεως, δηλαδή καθ' ελάχιστον ταυτίζεται με το εξωτερικό όριο της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης. Το παράκτιο κράτος ασκεί στην υφαλοκρηπίδα κυριαρχικά δικαιώματα με σκοπό την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της, δηλαδή ορυκτών και μεταλλευμάτων καθώς και των αλιευμάτων που στην περίοδο της συλλογής τους είναι ακίνητα στο βυθό ή μπορούν να κινηθούν μόνο όταν βρίσκονται σε διαρκή φυσική επαφή με το βυθό.

Η κατάσταση της υφαλοκρηπίδας δεν επηρεάζει την κατάσταση των παραπάνω υδάτων. Τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα υπάρχουν σε κάθε περίπτωση ακόμη και χωρίς δήλωση. Χρειάζεται όμως οριοθέτηση στην περίπτωση που η υφαλοκρηπίδα ενός κράτους «ακουμπήσει» την υφαλοκρηπίδα ενός άλλου. Υπάρχει οριοθέτηση της ελληνοϊταλικής υφαλοκρηπίδας.

Όχι σαν Ελλάδα - Τουρκία και αυτό είναι στην ουσία το μοναδικό νομικό πρόβλημα μεταξύ των δύο χωρών.

2.2. Οριοθέτηση ΑΟΖ

Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), όλα τα παράκτια κράτη έχουν το δικαίωμα να εξερευνούν και να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους της ΑΟΖ τους έως 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράτε το πλάτος της ακτογραμμής. Το δικαίωμα απόκτησης ΑΟΖ γίνεται με ρητή διακήρυξη του παράκτιου κράτους και μπορεί να θεσπιστεί είτε μονομερώς είτε μέσω διμερών και πολυμερών συμφωνιών οριοθέτησης της ΑΟΖ. Μέσω διμερών συμφωνιών κήρυξε και η Κύπρος ΑΟΖ. Η πρώτη συμφωνία υπεγράφη το 2003 με την Αίγυπτο, η οποία μάλιστα αποτέλεσε και την πρώτη διμερή συμφωνία κήρυξης ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο. Το 2007, η Κύπρος υπέγραψε συμφωνία με το Λίβανο και το 2010 με το Ισραήλ. Ωστόσο, στην ΝΑ Μεσόγειο υπάρχουν κάποιοι παράγοντες οι οποίοι δυσχεραίνουν και επιβραδύνουν τη θέσπιση ΑΟΖ από τα κράτη, όπως ο πόλεμος μεταξύ του Λιβάνου και του Ισραήλ, οι διαμάχες μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, καθώς και η απροθυμία από τη μεριά της Τουρκίας να αναγνωρίσει την Κυπριακή ΑΟΖ.

Ως προς το δίκαιο των οριοθετήσεων θαλασσίων ζωνών, είναι αξιοσημείωτο ότι η Τουρκία φαίνεται να αποδέχεται εσχάτως την μέση γραμμή σχετικά με την οριοθέτηση της αιγιαλίτιδας ζώνης, καθώς και τον εθιμικό χαρακτήρα των διατάξεων της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) αναφορικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Ωστόσο, εξακολουθεί την πολιτική της επιλεκτικής ('cherry-picking') και διαστρεβλωμένης επίκλησης των σχετικών κανόνων δικαίου σχετικά, π.χ. με το δικαίωμα των νήσων σε υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ και την επήρεια τους στην οριοθέτηση και με την αρχή της μη-αποκοπής ('cut-off effect') της φυσικής προέκτασης των ακτών.

Τα τελευταία χρόνια οι αντιδράσεις και παρεμβάσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν ενταθεί, ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη σημαντικών κοιτάσμάτων φυσικού αερίου στις θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου και του Ισραήλ, τα οποία έχουν προσελκύσει το διεθνές ενδιαφέρον. Λόγω της σημασίας των ενεργειακών κοιτασμάτων τόσο για τις χώρες της περιοχής όσο και για τη διεθνή αγορά ενέργειας, έχουν προκύψει νέες ευκαιρίες (όπως η οικονομική ανάπτυξη και η

ενεργειακή ασφάλεια των χωρών της περιοχής), αλλά και νέοι κίνδυνοι στη λεκάνη της Νότιο Ανατολικής Μεσογείου. Από τα μέχρι τώρα στοιχεία προκύπτει ότι το Ισραήλ, θα είναι σε θέση να παράγει ενέργεια από τους δικούς του ενεργειακούς πόρους και δεν θα χρειάζεται να βασίζεται στις εισαγωγές ενέργειας από την Αίγυπτο. Το οικόπεδο 12 που ανακαλύφθηκε στην ΑΟΖ της Κύπρου, κοντά στο κοίτασμα Λεβιάθαν του Ισραήλ, μπορεί να αναπτύξει σημαντικά την οικονομία του νησιού και να καλύψει τις εσωτερικές ενεργειακές του ανάγκες. Εάν υπάρχουν αρκετά αποθέματα για να καλύψουν την εγχώρια κατανάλωση τους, τότε η Κύπρος και το Ισραήλ θα μπορέσουν να γίνουν εξαγωγής ενέργειας και να αποτελέσουν χώρες «προμηθευτές ενέργειας» σε μια περίοδο διαρκώς αυξανόμενης ζήτησης για πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Τα παραπάνω δεδομένα, προκύπτουν από τις έρευνες της αμερικανικής εταιρείας Noble Energy οι οποίες ξεκίνησαν το 1998 σε υπεράκτιες περιοχές του Ισραήλ, εντός της ΑΟΖ της χώρας και αποκάλυψαν την ύπαρξη πολύ σημαντικών κοιτασμάτων. Πιο συγκεκριμένα το 2004, το Ισραήλ άρχισε να παράγει ενέργεια από το μικρό πεδίο Mari-B. Το 2009 ανακαλύφθηκε το κοίτασμα Tamar, ενώ το 2010 ανακαλύφθηκε ένα εξαιρετικά μεγάλο κοίτασμα, το κοίτασμα Leviathan, το οποίο εκτιμάται ότι έχει απόθεμα περίπου 17 τρισ. κυβικά πόδια. Στο Ισραήλ ανακαλύφθηκε επίσης το 2012 το κοίτασμα Τανίν. Σήμερα τα αποθέματα φυσικού αερίου στην ισραηλινή ΑΟΖ καλύπτουν περισσότερο από το 1/3 των συνολικών αποθεμάτων φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβάντας. Μόλις το Ισραήλ αρχίσει να εκμεταλλεύεται τους ενεργειακούς πόρους του, δεν θα χρειάζεται πλέον να εισάγει ενέργεια για να καλύψει τις εσωτερικές του ανάγκες, αλλά αντίθετα θα μπορεί να εξάγει το πλεόνασμα του.

Επιπλέον θα πρέπει να τονίσουμε ότι για τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι θεσμικά αυτονόητο ότι η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) τους είναι και ΑΟΖ της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπό αυστηρές νομικές προϋποθέσεις, στη γενική θεωρία του Δημοσίου Δικαίου, οι συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργούν «εσωστρεφή», δηλαδή εντός του πεδίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης Τάξης και του Διεθνούς Δικαίου - εν προκειμένω της «Σύμβασης του Montego Bay», που αποτελεί μέρος του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου όπως ορίζεται παρακάτω - επομένως η ανεξάρτητη εταιρική σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτές είναι, βάσει κανονισμού, σχεδόν δευτερεύουσα.

Ειδικότερα πρέπει να τονιστεί ότι τα επιμέρους αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν, σε κάθε περίπτωση, την υποχρέωση να εποπτεύουν *lege artis* -δηλαδή σύμφωνα με όλο το ευρωπαϊκό δίκαιο και το ευρωπαϊκό κεκτημένο- την κατάρτιση και εφαρμογή των ανωτέρω συμφωνιών οριοθέτησης ΑΟΖ, με τα συμβαλλόμενα μέρη του. Επιπλέον, και όπως έχει ήδη υπονοηθεί, αυτή η εταιρική σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνεπάγεται όλη τη διαδικασία οριοθέτησης της ΑΟΖ με τρίτα κράτη (από το προκαταρκτικό στάδιο του προσδιορισμού των εκατέρωθεν ακτών ως το κύριο στάδιο, που καταλήγει στην σύναψη της αντίστοιχης συμφωνίας, ύστερα από την χάραξη, αναλόγως, της μέσης γραμμής ή της μέσης απόστασης μεταξύ των Κρατών, από την εξέταση της ιδιομορφίας της *ad hoc* περιοχής και από την εντεύθεν αναζήτηση της, επίσης *ad hoc*, δίκαιης λύσης). (Στρατή, 2012).

Όσον αφορά το νομικό πλαίσιο της Σύμβασης του Montego Bay που αναφέρθηκε παραπάνω, αυτό ορίζει κανόνες για τη χρήση των θαλασσών και των ωκεανών, για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και για τη διαχείριση του θαλάσσιου πλούτου, λαμβάνοντας υπόψη -και δικαίως- ότι τα θαλάσσια ζητήματα είναι αλληλένδετα και αλληλοεξαρτώμενα. Πρέπει να αντιμετωπίζονται κανονιστικά με τη μέθοδο της ολιστικής συστηματικής διατύπωσης των σχετικών κανόνων δικαίου και του ρυθμιστικού πλαισίου που διαμορφώνεται μέσω αυτών. Μια τέτοια ολιστική συστηματική δομή ασφαλώς ενισχύει την εγκυρότητα του Δικαίου της Θάλασσας.

Επιπλέον για τις υποψήφιες προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση χώρες, καμία δεν μπορεί να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν δεν έχει προηγουμένως προσχωρήσει στη «Σύμβαση του MontegoBay». Αυτό είναι κρίσιμο για την ενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας, η οποία όχι μόνο δεν έχει προσχωρήσει στη «Σύμβαση του MontegoBay», αλλά ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια την αμφισβητεί ευθέως, ερμηνεύοντας τις διατάξεις της κατά το δοκούν και με τρόπο που τις παραβιάζει κατάφωρα, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα την ερμηνεία των διατάξεών του, που αφορούν την οριοθέτηση της ΑΟΖ.

Ένα ακόμη στοιχείο που δεν θα έπρεπε να παραβλέπει η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΗΕ και γενικότερα η διεθνής κοινότητα, είναι το γεγονός ότι η Τουρκία, σε όλο το φάσμα της εφαρμογής του Δικαίου της Θάλασσας - είτε αφορά την παράκτια ζώνη, την υφαλοκρηπίδα ή την ΑΟΖ - έχει καταστήσει σαφές, άμεσα ή έμμεσα, ότι δεν την αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων ως βάση για την προσφυγή σε διεθνή δικαστικά φόρουμ.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η διεθνής κοινότητα και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν καθήκον να αντιληφθούν ότι η Τουρκία συμπεριφέρεται ως κοινός ανατρεπτικός δρών του διεθνούς δικαίου, έχοντας ως μοναδικό γνώμονα την υλοποίηση των «νεο-οθωμανικών» φαντασιώσεων της.

Τέλος, από τα όσα εκτέθηκαν για την εφαρμογή της «Σύμβασης του MontegoBay», εντός της Έννομης Τάξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την μορφή μέρους του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου, συνάγονται και τα εξής:

1. Η οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτου κράτους σε αυτήν γίνεται πάντα σύμφωνα με τις διατάξεις της «Σύμβασης MontegoBay». Μετά την ολοκλήρωση της όλης διαδικασίας οριοθέτησης και τη σύναψη της σχετικής συμφωνίας, η θεσμική ΑΟΖ που προκύπτει γίνεται ΑΟΖ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, έχοντας προσχωρήσει ως νομική οντότητα στη «Σύμβαση του MontegoBay», η Ευρωπαϊκή Ένωση νομιμοποιείται προφανώς, επικαλούμενη το δικό της έννομο συμφέρον, να συμμετάσχει, επίσης ανεξάρτητα, στην όλη διαδικασία οριοθέτησης της ΑΟΖ (δηλαδή σε όλα τα παραπάνω στάδια της διαδικασίας), καθώς και στην ολοκλήρωση της τελικής συμφωνίας με την υπογραφή της μεταξύ κράτους μέλους και τρίτου κράτους, μη μέλους.

2. Διευκρινίζεται ότι τον κύριο ρόλο στην τελική διαμόρφωση της συμφωνίας οριοθέτησης της ΑΟΖ διαδραματίζει πάντα το κράτος μέλος, κατά την άσκηση των *latu sensu* κυριαρχικών του δικαιωμάτων, ιδίως σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5 ΣΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως νομικό πρόσωπο που εμπλέκεται στην όλη διαδικασία οριοθέτησης της ΑΟΖ, δεν νομιμοποιείται να διατυπώνει θέσεις αντίθετες με αυτές του κράτους μέλους και πολύ μάλλον να τις αντικαθιστά, άμεσα ή έμμεσα. Και το ζήτημα του πλήρους σεβασμού των αρχών της καλής πίστης συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών είναι εντελώς διαφορετικό, ιδίως σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 παράγραφος 3 της ΣΕΕ.

2.3 Αγωγή Φυσικού Αερίου *South-Stream*

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η μεγαλύτερη εξαγωγική αγορά φυσικού αερίου της Ρωσίας. Το 2019, η Ρωσία προμήθευε περίπου το 38% του φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Τουρκία είναι η μεγαλύτερη αγορά εξαγωγών φυσικού αερίου της Ρωσίας μετά την Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και οι όγκοι εξαγωγών παρουσιάζουν

διακυμάνσεις μέσα στο χρόνο. Λόγω της τουρκικής αύξησης της προμήθειας αερίου μέσω αγωγών από το Αζερμπαϊτζάν και αγορών από προμηθευτές υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), όπως το Κατάρ και οι Ηνωμένες Πολιτείες, το μερίδιο της Ρωσίας έναντι της Τουρκίας στις εισαγωγές μειώθηκε από περίπου 50% το 2018 σε περίπου 33% το 2019 και το 2020. Ωστόσο, οι μακροπρόθεσμες συμβάσεις προμηθειών και άλλοι παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν τις τουρκικές προσπάθειες να διατηρήσει ή διευρύνουν τη διαφοροποίηση.

Η Ρωσία έχει εξάγει φυσικό αέριο στην Τουρκία μέσω πολλών αγωγών. Ο διαβαλκανικός βορράς-νότου αγωγός (TBP), που ολοκληρώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, μετέφερε το Ρωσικό φυσικό αέριο προς την Τουρκία έως τον Ιανουάριο του 2020. Μέσω Ουκρανίας, ο TBP διέσχιζε τη Μολδαβία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία και παρέδιδε ρωσικό αέριο και στη Βόρεια Μακεδονία και την Ελλάδα. Ο αγωγός Blue Stream, ο οποίος τέθηκε σε λειτουργία το 2003, είναι ένα κοινό έργο μεταξύ της Gazprom και της ιταλικής Eni που διασχίζει τη Μαύρη Θάλασσα και φθάνει στην κεντρική Τουρκία.

Ο **South Stream** ήταν προτεινόμενος αγωγός αερίου για τη μεταφορά φυσικού αερίου της Ρωσίας μέσω της Μαύρης θάλασσας στη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ουγγαρία, την Ιταλία και την Αυστρία. Το εν λόγω εγχείρημα σχεδιάστηκε εν μέρει για την αντικατάσταση της σχεδιαζόμενης επέκτασης του Blue Stream από την Τουρκία μέσω Βουλγαρίας και Σερβίας στην Ουγγαρία και την Αυστρία, και θεωρείται ανταγωνιστικό σε σχέση με τον αγωγό Ναμπούκο. Η ολοκλήρωσή του αναμενόταν το 2015. Τελικά η Ουάσινγκτον και οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι της, παρουσίασαν τον South Stream ως απευθείας ανταγωνιστικό με την πολιτική του Νοτίου Διαδρόμου. Δημιούργησαν και προώθησαν το ψευδο-δίλλημα ότι τα κράτη της Ε.Ε θα έπρεπε να επιλέξουν μεταξύ του South Stream και του Nabucco επιχειρηματολογώντας ότι ενδεχόμενη κατασκευή του πρώτου θα κατέστρεφε τις πιθανότητες υλοποίησης του δεύτερου, ο οποίος θα μετέφερε μη-ρωσικό αέριο από την περιοχή της Κασπίας θάλασσας μέσω Τουρκίας στην Ευρώπη.

Το επιχείρημα αυτό ήταν παραπλανητικό δεδομένου ότι ο South Stream θα μετέφερε 45-50 ΔKM/Ε (περίπου το 80% της δυναμικότητάς του) από το ίδιο αέριο που μεταφέρει τώρα μέσω Ουκρανίας. Δεν στόχευε δηλαδή στην αύξηση των ρωσικών εξαγωγών στην Ευρώπη, στόχευε -κατά κύριο λόγο- στη διασφάλιση της

μεταφοράς του ιδίου όγκου αερίου. Όταν τον Ιούνιο του 2013 ο Nabucco κατέρρευσε έναντι του σχεδίου TAP η αμερικανική πολιτική έχασε το βασικό της αντεπιχείρημα έναντι του South Stream.

Το έργο Turk Stream προέκυψε μετά την ακύρωση του 2014 του South Stream project της Ρωσίας. Στο νότο, το έργο South Stream κατέρρευσε στον απόηχο της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία και στη συνέχεια η Gazprom υπέγραψε μνημόνιο κατανόησης με την BOTAS Petroleum Pipeline Corporation, μια τουρκική κρατική εταιρεία, για να προχωρήσει στην κατασκευή του αγωγού Turk Stream.

2.4 Αγωγός Φυσικού Αερίου Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας

Η ανακάλυψη τεράστιων ενεργειακών αποθεμάτων στα ανοικτά των ακτών του Ισραήλ στα τέλη της τελευταίας δεκαετίας οδήγησε τη χώρα στην ανάγκη λήψης αποφάσεων, η οποία γίνεται όλο και πιο περίπλοκη λόγω εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων. Τα μεγάλα κοιτάσματα Λεβιάθαν και Ταμάρ, σε συνδυασμό με τη χαμηλή εγχώρια ζήτηση της χώρας και την κατάσταση στη ΝΑ Μεσόγειο, θα καθορίσουν το μέλλον της περιοχής. Ωστόσο, το ασταθές επενδυτικό κλίμα και η πτώση των τιμών των υδρογονανθράκων (εκτιμάται ότι η άνοδος των τιμών την παρούσα χρονική περίοδο θα είναι παροδική), περιπλέκουν περαιτέρω την κατάσταση. Το Ισραήλ θα πρέπει να σχηματίσει συμμαχίες στην περιοχή και να θέσει τους δικούς του ενεργειακούς στόχους και προτεραιότητες, ειδικά όσον αφορά τις αγορές που επιλέγει να εξάγει.

Η εγχώρια κατανάλωση φυσικού αερίου του Ισραήλ είναι ανεπαρκής για να καλύψει το επενδυτικό κόστος και ως εκ τούτου η χώρα αναζητά ξένες αγορές για εξαγωγή. Μια επιλογή είναι η εξαγωγή φυσικού αερίου στην αιγυπτιακή αγορά και από εκεί στην ευρωπαϊκή αγορά. Αυτή η επιλογή δεν μπορεί να θεωρηθεί μακροπρόθεσμη, καθώς η Αίγυπτος έχει υπογράψει πολλές συμφωνίες με μεγάλες εταιρείες ενέργειας και είναι πιθανό να ανακαλυφθούν μεγάλα κοιτάσματα ενέργειας στην επικράτειά της που θα μπορεί να καλύψει την εσωτερική της κατανάλωση, άρα δεν χρειάζεται να εισάγει ενέργεια.

Μια δεύτερη επιλογή, εξαιρετικά συμφέρουσα αλλά δύσκολη στην υλοποίηση, είναι η συνεργασία με την Τουρκία, μέσω ενός αγωγού που θα καλύπτει τις τουρκικές ανάγκες και από εκεί θα μεταφέρει ενέργεια στην ευρωπαϊκή αγορά. Ωστόσο, το

πάγωμα των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών λόγω του περιστατικού με το Mavi Marmara το 2012 και η μη επίλυση του Κυπριακού δημιουργούν εμπόδια στην προσέγγιση των δύο χωρών, καθώς ένας αγωγός μεταξύ Ισραήλ και Τουρκίας θα διασχίσει αναπόφευκτα την κυπριακή ΑΟΖ. Τέλος, το Ισραήλ έχει τη δυνατότητα να εξάγει τα ενεργειακά του αποθέματα σε ευρωπαϊκές χώρες μέσω της συνεργασίας με την Ελλάδα και την Κύπρο ως ασφαλή πηγή ανεφοδιασμού για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πράγματι, η πρώτη προσέγγιση μεταξύ των τριών χωρών έγινε το 2012, όταν υπέγραψαν συμφωνία για τη δημιουργία του Ενεργειακού Διαδρόμου Ανατολικής Μεσογείου (East Med), ο οποίος θα αποτελείται από δύο βασικά έργα. Σύμφωνα με το πρώτο σχέδιο, το Ισραήλ θα μπορεί να μεταφέρει φυσικό αέριο (από το κοιτάσμα Λεβιάθαν) στην Κύπρο με δεξαμενόπλοια LNG ή μέσω υποθαλάσσιου αγωγού. Από την Κύπρο η ενέργεια που παράγεται από τα κοιτάσματα και των δύο χωρών (Λεβιάθαν και Αφροδίτης) θα μεταφερθεί στην Ελλάδα, μέσω υποθαλάσσιου αγωγού που θα διέρχεται από την Κρήτη και από εκεί θα μεταφέρεται στην Ευρώπη. Μάλιστα, το έργο αυτό βρίσκεται ήδη στον κατάλογο της ΕΕ με τα «Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος».

2.5 Αγωγός Φυσικού Αερίου TAP(Trans-Adriatic Pipeline)

Το έργο του TAP περιλαμβάνει την κατασκευή και λειτουργία μιας διασυνοριακής γραμμής διασύνδεσης μήκους περίπου 870 km. Ως μέρος του Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου, ο TAP αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη σύνδεση των μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου της περιοχής της Κασπίας με τις κύριες αγορές φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο TAP αναμένεται να μεταφέρει 10 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως από το κοιτάσμα Shah Deniz II (αέριο SDII) στην αγορά από το πρώτο τρίμηνο του 2020.

Ο αγωγός θα εκτείνεται από τα σύνορα της Ελλάδας και μέσω της Αλβανίας θα ποντιστεί στην Αδριατική Θάλασσα έως τη νότια Ιταλία, διανύοντας τρεις χώρες: δύο κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (την Ελλάδα και την Ιταλία) και ένα συμβαλλόμενο μέρος της Ενεργειακής Κοινότητας (την Αλβανία). Ο TAP θα συνδεθεί με το ιταλικό δίκτυο φυσικού αερίου του οποίου φορέας εκμετάλλευσης είναι η Snam Rete Gas. Η TAP θα ανοίξει τον στρατηγικής σημασίας Νότιο Διάδρομο Μεταφοράς Φυσικού Αερίου προκειμένου να εισέρχονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση προμήθειες

φυσικού αερίου από την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας και τη Μέση Ανατολή. Τούτο θα συμβάλει στην περαιτέρω διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού και των οδών εφοδιασμού με φυσικό αέριο που εισέρχονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ως εθνική νομική βάση, η Ελληνική Δημοκρατία εισήγαγε σχετικές νομοθεσίες για την ενέργεια:

1. Τον Νόμο 4217/2013: «Κύρωση Συμφωνίας Φιλοξενούσας Χώρας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της TRANSADRIATIC PIPELINE AG».
2. Τον Νόμο 4001/2011 «Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις».
3. Τον Νόμο 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος».

Σύμφωνα με το άρθρο 107 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, για να χαρακτηριστεί ένα μέτρο ως κρατική ενίσχυση πρέπει να πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθοι όροι : το μέτρο να χρηματοδοτείται μέσω κρατικών πόρων, παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα που μπορεί να ευνοήσει ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένους κλάδους παραγωγής, το μέτρο νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό, μπορεί να επηρεάσει τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών.

Κεφάλαιο 3^ο: Η ενεργειακή ασφάλεια

3.1 Ο μεταβαλλόμενος ρόλος της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Ελλάδα είναι μπλεγμένη στις εντυπωσιακά γρήγορες γεωπολιτικές αλλαγές στην ανατολική Μεσόγειο. Η Αθήνα έχει ανταποκριθεί στο εκρηκτικό μείγμα ανταγωνιστικών θαλάσσιων συμφερόντων, ενεργειακών διεκδικήσεων και στρατιωτικών ασκήσεων της περιοχής ακολουθώντας μια ολοένα και πιο προορατική εξωτερική πολιτική, με στόχο την απόκτηση μόνιμης επιρροής εκεί. Αυτό είναι ένα παιχνίδι υψηλού πονταρίσματος, αλλά η Αθήνα αποφάσισε ότι αξίζει τα ρίσκα – και για καλούς λόγους.

Εξελίσξεις όπως η μεταναστευτική κρίση του 2015 – που εν μέρει οφείλεται σε ένοπλες συγκρούσεις στη Συρία και το Ιράκ – κατέδειξαν την ανάγκη για την Ελλάδα να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στα γεγονότα στην ευρύτερη νοτιοανατολική γειτονιά της. Αυτό υπογραμμίστηκε από την πιο φιλόδοξη περιφερειακή στάση της Τουρκίας στο δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας», η οποία κατέληξε σε Μνημόνιο Κατανόησης τον Νοέμβριο του 2019 με την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης, σχεδιασμένο να επαναχαράξει τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ των δύο πλευρών. Η Αθήνα θεώρησε τη συμπεριφορά της Άγκυρας ως άμεση απειλή για την ελληνική κυριαρχία, ιδίως όσον αφορά την οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών και την πρόσβαση στο φυσικό αέριο.

3.2. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας σε διεθνές επίπεδο

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί συχνά ζήτημα στην ενεργειακή πολιτική τα τελευταία 100 χρόνια. Συχνά αναφέρεται πώς ο Ουίνστον Τσόρτσιλ ή ο Ζορζ Κλεμανσό, θεωρούσαν την ασφάλεια του εφοδιασμού με πετρέλαιο, ως απαραίτητη για την τροφοδοσία του στρατού τους κατά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο έλεγχος της προσφοράς πετρελαίου ήταν η κύρια αιτία για τη Γερμανία και την Ιαπωνία να εισβάλει στην ΕΣΣΔ και την Ινδονησία, αντίστοιχα, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Yergin 1991). Για αυτούς τους πολέμους, η ενεργειακή ασφάλεια ήταν ισοδύναμη με την εθνική ασφάλεια. Ήταν ζωτικής σημασίας να υπάρχει ασφαλής προμήθεια πετρελαίου για καύσιμα πολεμικών πλοίων, δεξαμενών και μαχητικών αεροπλάνων.

Η ενέργεια είναι μια από τις βασικές ανάγκες της σύγχρονης ανθρώπινης ζωής, της βιομηχανίας και των μεταφορών. Ο Clo (2007) υποστηρίζει ότι η δημόσια παρέμβαση στην ενέργεια δικαιολογείται από τη σημασία της ενέργειας σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη, τη διανομή του πλούτου εντός και μεταξύ χωρών, τη διεθνή ισορροπία δυνάμεων, την εθνική ασφάλεια και τη διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής (Energy Charter Secretariat, 2015).

Επομένως, φαίνεται ότι η ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. Δεδομένου ότι η ενεργειακή κατάσταση ποικίλλει σε κάθε χώρα, ή ακόμα και μεταξύ μιας περιοχής και της άλλης σε μια χώρα, η πραγματική πολιτική ή τα εργαλεία διαχείρισης κινδύνου είναι ευρέως φάσματος. Τέτοια εργαλεία είναι η διαφοροποίηση προσφοράς, πηγών και ζήτησης, η αποθήκευση αποθεμάτων ενίσχυσης της ασφάλειας, η ζήτηση, ο έλεγχος (ενεργειακή απόδοση), η τιμολόγηση και η κάθετη ολοκλήρωση. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε τρία χαρακτηριστικά της φύσης της ενεργειακής πολιτικής.

Πρώτον, τα εργαλεία ενεργειακής πολιτικής δεν είναι απαραίτητα καθολικά και ισχύουν για κάθε πυλώνα της ενεργειακής πολιτικής. Ορισμένα εργαλεία λειτουργούν για έναν από τους πυλώνες αλλά όχι πάντα για τους άλλους (Energy Charter Secretariat, 2015). Οι Luft et al (2011) επιχειρηματολογούν για τις ακούσιες συνέπειες της ενεργειακής πολιτικής. Για παράδειγμα, η υπερθέρμανση του πλανήτη θα μπορούσε να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια γιατί θα μείωνε τις ανάγκες σε ενέργεια για θέρμανση, θα δημιουργούσε μια διαδρομή θαλάσσιων μεταφορών στην Αρκτική, θα έκανε περιοχές μόνιμου παγετού που είναι διαθέσιμες για εξερεύνηση ενέργειας και η βιομάζα θα αναπτυσσόταν ταχύτερα (Energy Charter Secretariat, 2015). Εν τω μεταξύ, επισημαίνουν ότι η κλιματική πολιτική θα μπορούσε να υπονομεύσει την ενεργειακή ασφάλεια, επεξηγώντας για παράδειγμα ότι η υιοθέτηση φόρων άνθρακα ή η αποθάρρυνση της χρήσης άνθρακα θα μείωνε την ενεργειακή διαθεσιμότητα και ότι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μπορούν να οδηγήσουν σε διακυμάνσεις στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Έτσι, η ουσία μιας ισχυρής ενεργειακής πολιτικής περιλαμβάνει την εξισορρόπηση αυτών των πυλώνων και η ιεράρχηση ενός πυλώνα κρίνεται συχνά απαραίτητη, ανάλογα με τις συγκεκριμένες ενεργειακές προκλήσεις που αντιμετωπίζει μια χώρα. Για παράδειγμα, ο Bradshaw (2014) υποστηρίζει ότι η ταχεία απαλλαγή από τον άνθρακα, οφείλεται στη μείωση της ζήτησης, τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας του ανεπτυγμένου κόσμου,

καθώς και στη διασφάλιση επαρκούς ενέργειας για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αναδυόμενων οικονομιών. (Energy Charter Secretariat, 2015).

Δεύτερον, είναι επίσης σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η ίδια η ενεργειακή πολιτική εξελίσσεται, ανάλογα με τις εξωτερικές αλλαγές. Όπως περιγράφεται στην προηγούμενη ενότητα, η ενεργειακή ασφάλεια μπορεί να επιδεινωθεί με την πάροδο του χρόνου. Έτσι, η ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι πάντα η πρώτη προτεραιότητα ακόμη και σε διαφορετικές περιοχές της ίδιας χώρας. Τρίτον, δεν υπάρχει σαφής διάκριση στην πολιτική ενεργειακής ασφάλειας μεταξύ παραγωγής/εξαγωγής και χώρες κατανάλωσης/εισαγωγής, απλώς και μόνο επειδή σχεδόν όλες οι χώρες παράγουν και καταναλώνουν ενέργεια σε ποικίλο βαθμό. Επομένως, μερικές φορές συμβαίνει μια χώρα να αντιμετωπίζει το δίλημμα ως προς το εάν η ασφάλεια προσφοράς ή ζήτησης είναι η προτεραιότητα. Πολλές χώρες που εξαγωγή ενέργεια αντιμετωπίζουν αυτό το δίλημμα, καθώς η εγχώρια ενεργειακή τους ζήτηση αυξάνεται ραγδαία (Energy Charter Secretariat, 2015).

Οι μεγάλες χώρες εξαγωγής πετρελαίου αντιμετώπισαν ενεργειακή ανασφάλεια ζήτησης όταν η τιμή του πετρελαίου κατέρρευσε, ειδικά το 1986, το 1998 και το 2009, και γνώρισε την τελευταία πτώση της τιμής το καλοκαίρι του 2014. Στη Διακήρυξη του Ριάντ του 2007, οι ηγέτες του ΟΠΕΚ υπογράμμισαν *«τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της παγκόσμιας ασφάλειας της προσφοράς πετρελαίου και της ασφάλειας και προβλεψιμότητας της ζήτησης»*. Μεμονωμένα μέλη του ΟΠΕΚ συμπεριλαμβανομένης της Σαουδικής Αραβίας, του Κουβέιτ και του Ιράν επαναλαμβάνουν αυτόν τον ισχυρισμό σε διαφορετικές περιστάσεις (Royal Embassy of Saudi Arabia 2012, Middle East Economic Survey 2004). Το Φόρουμ των Χωρών Εξαγωγής Αερίου (GECF), που κρίνεται από ορισμένους να είναι ένας ΟΠΕΚ φυσικού αερίου, τονίζει *«τη σημασία της δίκαιης κατανομής του κινδύνου μεταξύ όλων των αγορών φυσικού αερίου για τη διασφάλιση της ασφάλειας της προσφοράς και της ζήτησης φυσικού αερίου»* (GECF 2013).

Μεταξύ των χωρών εξαγωγής ενέργειας, η Ρωσία είναι η πιο έντονη για την ασφάλεια της ζήτησης ενέργειας. Σε μια σύνοδο κορυφής της G8 το 2006, ο Πρόεδρος Πούτιν δήλωσε ότι *«λήφθηκαν μέτρα για να διασφαλιστούν οι αξιόπιστες προμήθειες που πρέπει να υποστηρίζονται από μέτρα που λαμβάνονται για τη διασφάλιση σταθερής ζήτησης»* (Πρόεδρος της Ρωσία 2006). Το κύριο έγγραφο ενεργειακής

πολιτικής της Μόσχας, η ενεργειακή στρατηγική έως το 2030(Υπουργείο Ενέργειας, 2010) θεωρεί την ενεργειακή ασφάλεια ως μία από τις κύριες στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές. Αν και η στρατηγική δεν δίνει σαφή ορισμό της ενεργειακής ασφάλειας, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι η ρωσική κυβέρνηση αναγνωρίζει την ασφάλεια του εγχώριου εφοδιασμού και των διεθνών προκλήσεων ενεργειακής ασφάλειας. Όσον αφορά τη διεθνή ενεργειακή ασφάλεια, η στρατηγική απαιτεί σταθερές σχέσεις με τους παραδοσιακούς και νέους καταναλωτές ρωσικών ενεργειακών πόρων.

Η ανησυχία της Ρωσίας για την ασφάλεια της ζήτησης εντείνεται σε σχέση με τον εφοδιασμό της με φυσικό αέριο στην Ευρώπη. Πίσω από αυτή την ανησυχία βρίσκεται η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ασθενής ζήτηση φυσικού αερίου της Ευρώπης και η πρόσφατη ουκρανική κρίση. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν εργαστεί για την απελευθέρωση της αγοράς με στόχο τη δημιουργία μιας ενιαίας εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου. Ειδικότερα, το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο της ΕΕ απαιτεί αποτελεσματική πρόσβαση τρίτων στις υποδομές φυσικού αερίου και αυστηρή αποδεσμοποίηση, είτε μέσω ιδιοκτησίας είτε λειτουργικά, την οποία η Gazprom, με υφιστάμενες και προγραμματισμένα περιουσιακά στοιχεία υποδομής φυσικού αερίου εντός και για την Ευρώπη, αντιτίθεται σθεναρά. Ασθενής ζήτηση φυσικού αερίου στην Ευρώπη, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ρευστότητα στην αγορά φυσικού αερίου στις μεγάλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανάγκασε την Gazprom να μειώσει τις τιμές εξαγωγής της σε μεγάλους ευρωπαίους εισαγωγείς (Energy Charter Secretariat, 2015).

Όσον αφορά τη Βόρεια Αμερική, ο Καναδάς είναι καθαρός εξαγωγέας πετρελαίου, φυσικού αερίου, άνθρακα και ηλεκτρικής ενέργειας και η διεθνής ενεργειακή ασφάλεια του εφοδιασμού δεν είναι ασφαλώς ένα πειστικό ζήτημα. Πράγματι, το Εθνικό Συμβούλιο Ενέργειας (2013) αναφέρεται στην «ασφάλεια» κυρίως από την άποψη της προστασίας ζωτικής σημασίας ενεργειακών υποδομών στη χώρα. Η επανάσταση του σχιστολιθικού φυσικού αερίου στις ΗΠΑ μείωσε τις εξαγωγές φυσικού αερίου του Καναδά στις ΗΠΑ κατά 26% από το 2007. Ως εκ τούτου, ο Καναδάς αντιμετωπίζει ανασφάλεια στη ζήτηση φυσικού αερίου από τη μοναδική της εξαγωγική αγορά. Ωστόσο, η ανασφάλεια στη ζήτηση αερίου δεν έχει πολιτικοποιηθεί μέχρι στιγμής. Φυσικά, το Resources Canada (ibid, σελ. 5) αναφέρει απλώς την ανάγκη να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες εξαγωγής αναδυόμενων οικονομιών και

επιδιώκει να επιτύχει τη μέγιστη αξία για τους φυσικούς πόρους της. Αν και οι παραγωγοί πετρελαίου ήδη επιδιώκουν την ασφάλεια της ζήτησης για τη δική τους παραγωγή (New York Times 2013), αν θα ισχυριστεί ρητά η καναδική κυβέρνηση τη διεθνή ασφάλεια της ζήτησης στην ενεργειακή της πολιτική μένει να φανεί (Energy Charter Secretariat, 2015).

Η Ινδονησία ήταν σημαντικός εξαγωγέας πετρελαίου και φυσικού αερίου, αλλά η χώρα μετατράπηκε σε καθαρό εισαγωγέα πετρελαίου. Το 2004 και οι εξαγωγές φυσικού αερίου βρίσκονται σε πτωτική τάση από το 1999. Η ιδέα της Ινδονησίας για την ενεργειακή ασφάλεια μοιάζει ολοένα και περισσότερο με αυτές των χωρών εισαγωγής, παρά την αφθονία σε ότι αφορά βασικούς πόρους. Το κύριο έγγραφο πολιτικής, η Εθνική Ενεργειακή Πολιτική, δεν αναφέρει ασφάλεια της ζήτησης, μάλλον, δίνει έμφαση στην εγχώρια ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και στοχεύει περισσότερο στο διαφοροποιημένο ενεργειακό μείγμα για το 2020 (Κυβέρνηση της Ινδονησίας, 2006). Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας του Εθνικού Συμβουλίου Ενέργειας, μιας κυβερνητικής υπηρεσίας που είναι αρμόδια για την ενεργειακή πολιτική, εστιάζει στη διαθεσιμότητα και την προσιτή τιμή και δεν περιλαμβάνει ασφάλεια ζήτησης στις αγορές (Tumiran, 2014). Για την Ινδονησία, η κρατική εταιρεία πετρελαίου, Pertamina, κατανοεί ότι η ενεργειακή ασφάλεια *«Σχετίζεται με τη διασφάλιση του ενεργειακού μέλλοντος της χώρας με την εξασφάλιση σταθερού και ασφαλούς εφοδιασμού ενέργεια σε προσιτές τιμές»* (Pertamina, 2013), που μοιάζει πολύ με την άποψη των εισαγωγέων.

Η ενεργειακή ασφάλεια βρίσκεται και πάλι ψηλά στις πολιτικές ατζέντες από τη δεκαετία του 2000 και μετά. Αυτή η ενότητα εισήγαγε ποικίλες πτυχές της ενεργειακής ασφάλειας μεταξύ των εξαγωγών, της διαμετακόμισης και των εισαγωγών ενέργειας των χωρών, και συζήτησαν τις προοπτικές για την ενεργειακή ασφάλεια μεταξύ εξαγωγέων και εισαγωγέων, για να εξελιχθεί σε μια κοινή συνολική αντίληψη που ισχύει για οποιαδήποτε χώρα. Η ενεργειακή ασφάλεια παραδοσιακά νοείται ως ασφάλεια εφοδιασμού. Τα εργαλεία για την εξασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού είναι πολλαπλά και περιλαμβάνουν το εμπόριο, τη διαφοροποίηση, την επέκταση της προσφοράς, την ασφάλεια την ενίσχυση, την αποθήκευση αποθεμάτων, τον έλεγχο της ζήτησης και, σε κάποιο βαθμό, τις επιδοτήσεις ενέργειας. Η ασφάλεια της προσφοράς δεν αμφισβητείται ως έννοια, καθώς σχεδόν όλες οι χώρες τη

χρειάζονται, ανεξάρτητα από αυτήν είτε είναι οι ίδιοι παραγωγοί ενέργειας είτε χώρες διέλευσης.

Η ασφάλεια της ζήτησης ήταν θέμα ανησυχίας για τις εξαγωγικές χώρες τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1980. Οργανώσεις εξαγωγών όπως ο ΟΠΕΚ και η GECF επιδιώκουν να βρουν τρόπους να συμφωνήσουν οι εισαγωγείς υπό τους όρους τους οποίους θα μπορούσε να παρασχεθεί αυτή η ασφάλεια της ζήτησης. Μία από τις επιλογές που μπορεί να έχουν είναι η κάθετη ενσωμάτωση σε χώρες εισαγωγής ενέργειας, αν και αυτή η επιλογή απέτυχε σε μεγάλο βαθμό στην περίπτωση της αγοράς πετρελαίου και αντιμετωπίζει απροθυμία από τις περιοχές εισαγωγής, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση στην περίπτωση του φυσικού αερίου.

Οι χώρες διστάζουν να «εξασφαλίσουν τη ζήτηση» ενόψει των πολιτικών τους για μείωση της κατανάλωσης. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι εισαγωγείς αμφισβητούν ότι οι μεγάλες επενδύσεις στην παραγωγή ενέργειας και η μεταφορά απαιτεί εγγυημένη παραλαβή. Οι διαμάχες θα παραμένουν πάντα στο εμπορικό επίπεδο όσον αφορά τη «δίκαιη τιμή».

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ήδη μία από τους πυλώνες της ενεργειακής πολιτικής σε πολλές χώρες. Οι περιβαλλοντικές προκλήσεις θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν καλύτερα κάτω από αυτόν τον πυλώνα αντί να τον εσωτερικεύσουμε άβολα στην ενεργειακή ασφάλεια. Η αμοιβαία κατανόηση των θεμάτων της ασφάλειας της προσφοράς και της ζήτησης εξελίσσεται μεταξύ των χωρών που εισάγουν και εξάγουν ενέργεια. Έχουν δημιουργηθεί πολλά διεθνή φόρουμ για να προωθήσουν την κατανόηση μέσω του διαλόγου. Μια κοινή αντίληψη που να εσωτερικεύει τις δύο έννοιες δεν έχει εξελιχθεί.

Η αλλαγή των ρόλων των παραδοσιακών παραγωγών και καταναλωτών ενέργειας με μεγάλους παραγωγούς τώρα να καταναλώνουν πολλή ενέργεια και ορισμένοι μεγάλοι καταναλωτές να γίνονται επίσης μεγάλοι παραγωγοί μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη κοινής έννοιας ενεργειακής ασφάλειας. Περισσότερο ο διάλογος θα είναι απαραίτητος για την καλύτερη κατανόηση των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς, μεταξύ άλλων ρύθμιση των τιμών, της αμοιβαία εξάρτησης και των ευθυνών.

3.3 Ενεργειακός Εφοδιασμός

Η ενεργειακή πολιτική αποτελεί κοινή αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της. Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αρμόδια, βάσει των Συνθηκών, για την εξασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για τον καθορισμό της διάρθρωσης του ενεργειακού τους εφοδιασμού και την επιλογή των ενεργειακών τους πηγών. Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ασφάλεια του εφοδιασμού επικεντρώνεται στις αγορές φυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας και συνδέεται στενά με άλλους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης: την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς ενέργειας, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την απαλλαγή της οικονομίας από τις ανθρακούχες εκπομπές και την επίτευξη των στόχων της συμφωνίας του Παρισιού.

Η κοινοβουλευτική περίοδος 2014-2019 χαρακτηρίστηκε από πολυάριθμες πρωτοβουλίες σε σχέση με την ασφάλεια του εφοδιασμού. Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξαν σε συμφωνία σχετικά με την αναθεώρηση του κανονισμού για την ασφάλεια του εφοδιασμού με φυσικό αέριο, την αναθεώρηση του κανονισμού της απόφασης για την ασφάλεια του εφοδιασμού σε ηλεκτρική ενέργεια, την αναθεώρηση για τις διακυβερνητικές συμφωνίες στον τομέα της ενέργειας, μια στοχευόμενη αναθεώρηση της οδηγίας για το φυσικό αέριο ώστε να εφαρμόζονται οι βασικές διατάξεις της στους αγωγούς με τρίτες χώρες, και επίσης τον καθορισμό νέων στόχων για την ενεργειακή απόδοση και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έως το 2030. Το Κοινοβούλιο επίσης εξέδωσε διάφορα ψηφίσματα ίδιας πρωτοβουλίας στον τομέα της ενέργειας, μεταξύ των οποίων ένα ψήφισμα σχετικά με τη νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αποθήκευση υδροποιημένου φυσικού αερίου και φυσικού αερίου, η οποία είναι καίριας σημασίας για την ασφάλεια του εφοδιασμού με φυσικό αέριο.

Σε κάποιο βαθμό, μια κοινή ενεργειακή πολιτική υπάρχει από την αρχή της Ευρωπαϊκής διαδικασίας ολοκλήρωσης (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, 1952 και Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, 1958). Ειδικές εξελίξεις προς μια ενιαία αγορά ενέργειας, ξεκίνησαν, ωστόσο, τη δεκαετία του 1990. Η ενεργειακή πολιτική έχει αποκτήσει ρητή νομική βάση –το Άρθρο 194 της Συνθήκης για τη

Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) - μόνο μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009.

Παλαιότερα, με τη ψήφισή της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτή βασίστηκε σε άλλες νομικές βάσεις, μεταξύ των οποίων εσωτερική αγορά (άρθρο 26-27 ΣΛΕΕ), περιβάλλον και κλιματική αλλαγή (άρθρο 191-193 ΣΛΕΕ) και τα διευρωπαϊκά δίκτυα (άρθρα 170-172 ΣΛΕΕ). Οι κύριοι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μια λειτουργική, διασυνδεδεμένη αγορά ενέργειας δικτύων, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και εξοικονόμηση ενέργειας και ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδέεται άμεσα με την περιβαλλοντική πολιτική της και συμβάλλει στην επίτευξη του κοινού στόχου της καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής.

Η ενεργειακή πολιτική αποτελεί κοινή ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών. Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο έχουν γενικά ισότιμο νομοθετικό ρόλο σε αυτήν την κανονική νομοθετική διαδικασία. Ωστόσο, τα κράτη μέλη διατηρούν το «δικαίωμα» να καθορίζουν την επιλογή των πηγών ενέργειας (το «εθνικό ενεργειακό μείγμα»), τη δομή του ενεργειακού εφοδιασμού στη χώρα τους και συνθήκες εξόρυξης και παραγωγής ενεργειακών πηγών (άρθρο 194 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ). Επιπλέον, αν επιδιώξει η Ευρωπαϊκή Ένωση να νομοθετεί με τρόπο που επηρεάζει σημαντικά αυτά τα δικαιώματα των κρατών μελών, ακολουθείται ειδική νομοθετική διαδικασία που απαιτεί την έκδοση αρχικής ομοφωνίας απόφαση του Συμβουλίου μετά από διαβούλευση με το Κοινοβούλιο (άρθρο 192 παράγραφος 2 του Κανονισμού) της ΣΛΕΕ).

Η ασφάλεια του εφοδιασμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να διατηρήσει μια ευαίσθητη ενεργειακή μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα στις πηγές ενέργεια χαμηλών εκπομπών άνθρακα και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Αυτό είναι ιδιαίτερα ζωτικής σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την επίτευξη του φιλόδοξου στόχου της Συμφωνίας του Παρισιού για περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη κάτω από 1,5 °C έως το 2050.

Κεφάλαιο 4ο: Νομικά ζητήματα της επικείμενης κατασκευής του αγωγού της Ανατολικής Μεσογείου (EastMed)

4.1 Κατασκευή του αγωγού EastMed

Η Ανατολική Μεσόγειος υπόσχεται πολλά για τον πλούτο των υδρογονανθράκων, αλλά εκεί εντοπίζονται σημαντικά προβλήματα σχετικά με το πώς θα μπορούσε να εκπληρωθεί αυτή η υπόσχεση. Αποτελεί κυρίως μια περιοχή πλούσια σε φυσικό αέριο, που είναι συνήθως πολύ πιο περίπλοκο να εξορυχθεί από το πετρέλαιο. Επιπλέον, η Ανατολική Μεσόγειος θέτει μια σειρά από διασυνοριακά προβλήματα - όρους για τη διάθεση της παραγωγής της στην αγορά, που επιδεινώνονται από τα διάφορα στάδια ανάπτυξης στην περιοχή. Έτσι, ενώ το Ισραήλ έχει ήδη ανακαλύψει μεγάλες εμπορικές ποσότητες φυσικού αερίου, η Κύπρος είναι μόνο στην αρχή αυτού που ελπίζει ότι θα είναι μία νέα εποχή αερίου.

Ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο το οποίο έχει στόχο να ενώσει τις χώρες της ανατολικής μεσογείου με την κεντρική Ευρώπη, αποτελεί ο διασυνδετήριος αγωγός Eastern Mediterranean (EastMed). Στις μέρες μας αποτελεί ένα έργο ζωτικής σημασίας το οποίο θα επιτύχει να διασφαλιστούν με άμεση διασύνδεση τα κοιτάσματα αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, μέσω της Κύπρου και της Ελλάδας και μέσω του Αγωγού ΠΟΣΕΙΔΩΝ στην υπόλοιπη ηπειρωτική Ευρώπη, δίνοντας έτσι πρόσβαση σε λεκάνες που δεν συνδέονται σήμερα, ενισχύοντας την ασφάλεια της προμήθειας μέσω της διαφοροποίησης τόσο των πηγών όσο και των διαδρομών.

Ο αγωγός, ο οποίος θα έχει μήκος 1.900 χιλιόμετρα και αρχικά θα μεταφέρει 10 Bcm / έτος σύμφωνα με τον σχεδιασμό που μέχρι σήμερα ισχύει, συμπεριλαμβάνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στα έργα κοινού ενδιαφέροντος (PCI). Τα έργα αυτά αποτελούν έργα στα οποία δίνει προτεραιότητα στην υλοποίησή τους η ΕΕ, προκειμένου να διασφαλίσει το ενεργειακό της ισοζύγιο. Επίσης, Στις 5 Μαΐου 2020 χορηγήθηκε στο έργο East Med και στον αγωγό ΠΟΣΕΙΔΩΝ, το καθεστώς Έργου Εθνικής σημασίας και Δημοσίου Συμφέροντος από το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Ο αγωγός East Med ακολουθεί υποθαλάσσια όδευση προς την Κύπρο, στη συνέχεια προς τις ακτές της Κρήτης και ακολούθως, μέσω της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας ως τις ακτές της Θεσπρωτίας και την Ιταλία. Στο Φλωροβούνι της Θεσπρωτίας, ο αγωγός East Med μπορεί να συνδεθεί με το έργο του αγωγού ΠΟΣΕΙΔΩΝ, ενισχύοντας περαιτέρω την ολοκλήρωση της αγοράς ενέργειας της ΕΕ.

Το έργο αυτό κατά πρώτο και κύριο λόγο, διέπεται από το καθεστώς της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, παράγοντας πολύ σημαντικός, μιας και το μεγαλύτερο μέρος του αγωγού (περί τα 2/3) θα διέρχεται υποθαλάσσια και σε περιοχές μη οριοθετημένες ακόμη. Η Σύμβαση αυτή ρυθμίζει το ζήτημα των θαλασσίων ζωνών για ένα κράτος και το πως απολαμβάνει κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, συγκεκριμένα δυνατότητα εξερεύνησης, εκμετάλλευσης και διατήρησης των φυσικών πόρων που βρίσκονται στις προαναφερθείσες ζώνες. Συνεπώς, η συμφωνία θα πρέπει να διέπεται από το δίκαιο της θάλασσας, όπως και συμβαίνει. Το γεγονός πως η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη σύμβαση αυτή την καθιστά αυτομάτως επίμονη αντιρρησηία. Όμως σε κάθε περίπτωση, δεσμεύεται από τις διατάξεις της Σύμβασης που αφορούν στην υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ καθώς αυτές πλέον αποτελούν εθιμικό δίκαιο.

Επιπροσθέτως, θα διέπεται από τον Χάρτη της Ενέργειας (ECT). Ο Χάρτης της Ενέργειας είναι μία πολυμερής Συμφωνία, η οποία υπογράφηκε το 1994 ενώ τέθηκε σε ισχύ το 1998, με σκοπό να δημιουργήσει ένα πολυμερές πλαίσιο ενεργειακής μακροπρόθεσμης συνεργασίας μεταξύ των μελών του με την προστασία των επενδυτών. Η πολυμερής συνθήκη επικεντρώνεται σε διάφορους τομείς, όπως η προστασία ξένων επενδύσεων, μη διακριτικές συνθήκες για την εξασφάλιση αξιόπιστης ροής ενέργειας διασυνοριακά, προώθηση της ενεργειακής απόδοσης, και μηχανισμούς επίλυσης διαφορών μεταξύ συμβαλλόμενων μερών, επενδυτές και κράτη υποδοχής.

4.2 Νομοθετικό Πλαίσιο στην Ελλάδα

Η εισαγωγή, η εμπορία (προμήθεια), η μεταφορά και η διανομή φυσικού αερίου στην Ελλάδα ρυθμίστηκαν αρχικά με το Ν. 2364/1995 (ΦΕΚ Α' 252/6.12.1995). Στη συνέχεια, προκειμένου να τηρηθούν οι υποχρεώσεις σχετικά με την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου που επιβλήθηκαν από το 2ο Ενεργειακό Πακέτο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να τηρηθεί το σύνολο των κανόνων της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου (Οδηγία 2003/55/ΕΚ και Κανονισμός Ε.Κ.), εκδόθηκε ο Ν.3428/2005 (ΦΕΚ Α' 313/27.12.2005) για την «Απελευθέρωση της Αγοράς Φυσικού Αερίου», ο οποίος ενσωμάτωσε στην εθνική νομοθεσία τις προαναφερόμενες διατάξεις των Ευρωπαϊκών Οδηγιών και Κανονισμών.

Μετά την έκδοση του 3ου ενεργειακού πακέτου και για συμμόρφωση με τις διατάξεις του (συγκεκριμένα την Οδηγία 2009/73/EK και τους Κανονισμούς EK 713/2009 & 715/2009), με απώτερο στόχο την περαιτέρω ομαλή ολοκλήρωση του εσωτερικού πλαισίου στην αγορά φυσικού αερίου και στη δημιουργία ίσων όρων πρόσβασης για όλες τις εταιρείες φυσικού αερίου εντός της ΕΕ, ψηφίστηκε ο νέος ενεργειακός νόμος Ν. 4001/2011 (ΦΕΚ Α' 179/22.8.2011) για τη λειτουργία των Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου. Ο παραπάνω νόμος αντικατέστησε στην πλειοψηφία του τον Ν. 3428/2005.

Η οδηγία 2009/73/EK εισήγαγε τον διαχωρισμό των δικτύων από τις δραστηριότητες προμήθειας και παραγωγής με την υιοθέτηση τριών εναλλακτικών μοντέλων (αδεσμοποίητη ιδιοκτησία, ISO, ITO) αφού θεωρήθηκε ότι ο νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός που προέβλεπε η προηγούμενη, καταργηθείσα Οδηγία 2005/55/EK δεν έφερε ικανοποιητικά αποτελέσματα ως προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου. Ο Ν. 4001/2011 προέβλεπε αρχικά μόνο την υιοθέτηση του Διαχωρισμού Ιδιοκτησίας. Η από 16.12.2011 Νομοθετική Πράξη (ΦΕΚ Α' 262/16.12.2011), προέβλεπε τη δυνατότητα θέσπισης του μοντέλου του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (ITO) Συστήματα Μεταφοράς που ανήκουν σε Κάθετα Ολοκληρωμένη Εταιρεία στις 3 Σεπτεμβρίου 2009, καθώς και τη δυνατότητα επιλογής, για τις Κάθετα Ολοκληρωμένες Εταιρείες που επιθυμούν να το πράξουν, του Μοντέλου Αδεσμοποίητης Ιδιοκτησίας.

Οι διατάξεις του Ν. 4001/2011 σχετικά με τον Ανεξάρτητο Διαχειριστή Μεταφοράς τροποποιήθηκαν με το Ν.4093/2012 (ΦΕΚ Α' 222/12.11.2012), Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου ΦΕΚ Α'229/19.11.12 και Ν.40131/ ΦΕΚ Α' 18/25.01.2013, Ν. 4336/2015(ΦΕΚ Α' 94/14.8.2015), Ν.4337/2015 (ΦΕΚ Α' 129/17.10.2015), καθώς και Ν.4414/2016 (ΦΕΚ Α' 0904. .2016), το άρθρο 55 του Ν.4423/2016 (ΦΕΚ Α' 182/27.09.2016) και το άρθρο 15 του Ν.4425/2016 (ΦΕΚ Α' 185/30.09.2016), όπως τροποποιήθηκε 11/2201, προκειμένου να απελευθερωθεί περαιτέρω η αγορά φυσικού αερίου στην Ελλάδα μέσω της αναδιάρθρωσης του πλαισίου διανομής φυσικού αερίου μέσω της υποχρέωσης των Κάθετα Ολοκληρωμένων Εταιρειών Φυσικού Αερίου για νόμιμο και λειτουργικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων διανομής φυσικού αερίου από τις δραστηριότητες προμήθειας και τη διεύρυνση του τον ορισμό των «Επιλέξιμων» Πελατών. Οι προαναφερθείσες νέες διατάξεις περιλαμβάνουν επίσης

λεπτομέρειες σχετικά με την εφαρμογή του αντίστοιχου νομικού και λειτουργικού διαχωρισμού.

4.3 Διεθνή Νομοθετικά Ζητήματα

Η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι μεταξύ των μεγαλύτερων γεωγραφικών υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Τα τελευταία χρόνια η λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου απολαμβάνει τόσο την προσοχή των κρατών που την περιβάλλουν, όσο και των Μεγάλων Δυνάμεων, αφενός λόγω του προσδιορισμού των πιθανών υποθαλάσσιων φυσικών πόρων και αφετέρου λόγω της διεκδίκησης των ενδιαφερομένων Κρατών ως συμπληρωματικής αποκλειστικής εκμετάλλευσης πλούσιων αποθεμάτων. Η γειτνίαση μεταξύ Ελλάδας, Κυπριακής Δημοκρατίας και Τουρκίας συντελεί στη δημιουργία κινδύνων, διότι η μη επίλυση του ζητήματος της Υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ δημιουργεί τριβές, έχοντας ως αποτέλεσμα την αποτροπή του κατάλληλου κλίματος συνεννόησης μεταξύ των τριών κρατών.

Βέβαια αυτό συμβαίνει διότι η Τουρκία δεν αποδέχθηκε τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS III), που υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου του 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα από την τρίτη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, ύστερα από οκτώ και πλέον χρόνια προπαρασκευαστικών εργασιών. Η σύμβαση υπεγράφη από συνολικά 168 συμβαλλόμενα μέρη, καθώς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Σύμβαση ΔΘ τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 1994. Η Ελλάδα επικύρωσε την Σύμβαση ΔΘ με το Ν. 2321/1995 (ΦΕΚ ΑΔ136 23/06/1995). Πραγματεύεται όλες τις περιοχές και όλες τις ενδεχόμενες χρήσεις της θάλασσας. Αφού ιδρύθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη (1945), η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου συνέταξε το 1956 ένα σχέδιο, το οποίο τέθηκε στη διάθεση της Πρώτης Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS I) στη Γενεύη το 1958. Στο Α' Συνέδριο υιοθετήθηκαν τέσσερις συμβάσεις (Αντωνόπουλος, 2017) :

- ❖ Σύμβαση για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη και τη Συνορεύουσα Ζώνη
- ❖ Σύμβαση για την Ανοικτή Θάλασσα
- ❖ Σύμβαση για την Αλιεία και τη Διατήρηση των Ζώντων Πόρων της Ανοιχτής Θάλασσας
- ❖ Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα

Σύμφωνα με την UNCLOS I, το θέμα της ακτογραμμής δεν επιλύθηκε, όπως και στη Δεύτερη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS II) που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 1960 στη Γενεύη, χωρίς όμως την επίτευξη κάποιας συμφωνίας. Κατά την ίδια δεκαετία το διεθνές περιβάλλον άλλαξε σημαντικά και οι παράκτιες πολιτείες εμφάνισαν την τάση για εκμετάλλευση τεράστιων θαλάσσιων εκτάσεων που μέχρι τότε θεωρούνταν ανοιχτές θάλασσες. Αυτό αποτέλεσε τον προάγγελο σημαντικών αλλαγών, με αποτέλεσμα στην αρχή να λάβουν χώρα συζητήσεις για τη σύναψη νέας συνθήκης για το δίκαιο της θάλασσας (Κρατερός & Στρατή, 2013).

4.4 Προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει ένα από τα καλύτερα περιβαλλοντικά πρότυπα στον κόσμο, το οποίο δομήθηκε και εξελίχθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Το περιβαλλοντικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η κοινωνία ζει και αναπτύσσεται διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο για την υγεία, την οικονομία και την ευημερία των πολιτών. Υπό το πρίσμα αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ισχυρή περιβαλλοντική δράση μέσα από την περιβαλλοντική πολιτική και τη νομοθεσία (Σαμόλη, 2017). Στο πλαίσιο αυτό δεν μπορεί να αγνοήσει το μέγεθος των επιπτώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας στο περιβάλλον και προχωρά σταδιακά στην εδραίωση μιας περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας. Σήμερα το περιβάλλον τυγχάνει αξιοσημείωτης νομικής προστασίας κυρίως μέσα από ένα πλήθος νομικών διατάξεων του παράγωγου Κοινοτικού Δικαίου. Τα στάδια για τη διαδικασία καταστατικής αναγνώρισης της κοινοτικής περιβαλλοντικής προστασίας είναι η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997-1999).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) επέφερε ορισμένες αλλαγές στους θεμελιώδεις κανόνες που είχε εισάγει το κοινοτικό δίκαιο. Το περιβάλλον πλέον θεωρείται κοινοτική αρχή και όχι επιμέρους δράση. Πολύ σημαντική προσθήκη είναι η ενίσχυση του δεσμευτικού χαρακτήρα της αρχής της ενσωμάτωσης, κατά την οποία οι ανάγκες της προστασίας του περιβάλλοντος δεν αποτελούν απλώς και μόνο συνιστώσα των άλλων κοινοτικών πολιτικών αλλά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαμόρφωσή τους (άρθρο 130 P παρ.2). Η σημαντικότερη ωστόσο συνεισφορά της συνθήκης του Μάαστριχτ είναι ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί πλέον κοινοτική πολιτική και αφομοιώνεται πλήρως στον καινούριο και διευρυμένο ρόλο της

Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Κατά συνέπεια υπάρχει σύνδεση της αποστολής για το περιβάλλον με τη γενικότερη αποστολή της Κοινότητας.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) ανήγαγε τη βιώσιμη ανάπτυξη σε έναν από τους πρωταρχικούς σκοπούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η νέα συνθήκη ενίσχυσε σημαντικά την άποψη ότι η μελλοντική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να βασίζεται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και σε υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος. Μετά το Άμστερνταμ η κοινοτική πολιτική για το περιβάλλον φαίνεται να απεγκλωβίζεται από τον αυστηρό στόχο της οικονομικής ανάπτυξης και το περιβάλλον παρουσιάζεται ως έννομο αγαθό και τοποθετείται ισότιμα με άλλα αντικείμενα (άρθρο 2 ΣΕΚ) όπως η κοινωνική συνοχή, η ισότητα και η ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η Οδηγία 2009/28/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου εισήγαγε τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γνωστοί και ως “20/20/20”. Για την επίτευξη αυτών έχει δημιουργηθεί ένα κοινό πλαίσιο για την προώθηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (ΑΠΕ) και ορίζει δεσμευτικούς εθνικούς στόχους προκειμένου το μερίδιο της ενέργειας από ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας να αποτελεί το 20% έως το 2020 στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα ακόμη σημαντικό περιβαλλοντικό θέμα που επηρεάζει την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ρύπανση των φυσικών της πόρων. Πιο συγκεκριμένα, το ζήτημα της ρύπανσης της περιοχής της Μεσογείου αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα περιβαλλοντικά ζητήματα με δυσμενείς συνέπειες τόσο σε περιβαλλοντικό όσο και οικονομικό επίπεδο, αλλά και στην ανθρώπινη υγεία. Η θαλάσσια ρύπανση ορίζεται από την αρμόδια ομάδα ειδικών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Group of Experts on the Aspect of Marine Environmental Protection - G.E.S.A.M.P.) ως “η εισαγωγή από τον άνθρωπο, άμεσα ή έμμεσα, επιβλαβών ουσιών ή ενέργειας στο θαλάσσιο περιβάλλον, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη διαταραχή του θαλάσσιου οικοσυστήματος, κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία, δημιουργία εμποδίων για τις θαλάσσιες δραστηριότητες (συμπεριλαμβανόμενης της αλιείας), καθώς και την ελάττωση θελκτικότητας των υδάτων”.

Είναι καλό να αναφερθεί ότι το περιβάλλον της Μεσογείου συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που θέτει το Άρθρο 122 της Διεθνούς Σύμβασης του Δικαίου Θαλάσσης του 1982, περί των “Κλειστών και Ημικλειστων Θαλασσών” (Enclosed or Semi-

enclosed Seas). Λόγο της γεωμορφολογικής του μορφής, διαθέτει μόνο δύο στενά σημεία επαφής με τους ωκεανούς (τη διώρυγα του Σουέζ ανατολικά και τα στενά του Γιβραλτάρ δυτικά), με αποτέλεσμα τα νερά της να ανανεώνονται σε περίοδο ενός αιώνα. Πιο ειδικά, ήδη από τη δεκαετία του 1970, 16 Μεσογειακά κράτη υιοθέτησαν το Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης (Mediterranean Action Plan, 1975), με στόχο τον έλεγχο της θαλάσσιας ρύπανσης το οποίο αποτελεί και το πρώτο σχέδιο που υιοθετήθηκε ως περιφερειακό Πρόγραμμα Θαλάσσιας Προστασίας υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, λόγω των αυξανόμενων κινδύνων και των απαιτήσεων για ολοκληρωμένη περιβαλλοντική προστασία, υπεγράφη η Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976).

Στο Άρθρο 4 της Σύμβασης της Βαρκελώνης αναφέρονται οι γενικές υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων κρατών. Ειδικότερα, τα κράτη υποχρεούνται να λαμβάνουν, τόσο μεμονωμένα όσο και από κοινού, όλα τα κατάλληλα μέτρα για τη μείωση της ρύπανσης στην περιοχή της Μεσογείου. Μεταξύ των υποχρεώσεων εμφανίζονται, για πρώτη φορά, δύο βασικές αρχές, καθώς το αντίστοιχο Άρθρο 4 της αρχικής Σύμβασης περιορίζονται αποκλειστικά στη συναίνεση ως νομιμοποιητική βάση για τη διακυβέρνηση του αντικειμένου και του σκοπού του αρχικού συμβατικού καθεστώτος (Ραυτόπουλος, 2014). Η πρώτη είναι η “αρχή της πρόληψης” και “η αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει”. Η Σύμβαση της Βαρκελώνης αντιμετωπίζει το ζήτημα της θαλάσσιας ρύπανσης σφαιρικά, αποτελώντας ένα σύστημα ολοκληρωμένης προστασίας του οικοσυστήματος, ενώ συμπληρώνεται από εξειδικευμένα πρωτόκολλα.

4.5 Κανονισμός 347/2013 και σύνδεση με τον αγωγό East Med

Ο κανονισμός της Ε.Ε. υπ' αριθμόν 347/2013 της 17ης Απριλίου 2013, είναι ένας ευρωπαϊκός κανονισμός σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις διευρωπαϊκής υποδομές, την κατάργηση της απόφασης υπ' αριθμόν 13642006ΕΚ και την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) υπ' αριθμόν 713/2009.

Ο κανονισμός αυτός του Ε.Κ. και του Συμβουλίου καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές για τα διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας, με τις τελευταίες να επιδιώκουν να συμβάλλουν στην ολοκλήρωση της εσωτερικής ενεργειακής αγοράς της Ένωσης, προωθώντας παράλληλα την ορθολογική παραγωγή, μεταφορά, διανομή και χρήση των ενεργειακών πόρων, τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, των πηγών και

των διαύλων εφοδιασμού της Ένωσης, μεταξύ άλλων μέσω της συνεργασίας με τρίτες χώρες και τέλος, την βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Η Ένωση μέσα από αυτόν τον κανονισμό εντείνει τις προσπάθειες για αντιμετώπιση μελλοντικών προκλήσεων στον τομέα. Τα σημαντικότερα άρθρα του κανονισμού είναι τα εξής:

1. Το άρθρο 1 αναφέρεται στο αντικείμενο και το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού καθορίζοντας τις κατευθυντήριες γραμμές για την έγκαιρη ανάπτυξη και διαλειτουργικότητα των διαδρομών και ζωνών προτεραιότητας των διευρωπαϊκών ενεργειακών υποδομών.

2. Το άρθρο 2 περιλαμβάνει τους ορισμούς, σχετικούς με την ενέργεια, όπως «ενεργειακή υποδομή», «ευφυές δίκτυο», «εθνική ρυθμιστική αρχή», «θέση σε λειτουργία», «έργα κοινού ενδιαφέροντος» κ.α.

3. Το άρθρο 3 αναφέρεται στον ενωσιακό κατάλογο έργων κοινού ενδιαφέροντος,

4. Το άρθρο 4 στα κριτήρια για τα έργα κοινού ενδιαφέροντος,

5. το άρθρο 5 στην εφαρμογή και την παρακολούθηση, όπου αναφέρεται ότι οι φορείς υλοποίησης έργων εκπονούν πρόγραμμα υλοποίησης των έργων τους κοινού ενδιαφέροντος το οποίο περιλαμβάνει χρονοδιάγραμμα για τις μελέτες σκοπιμότητας και σχεδιασμού, την έγκριση από την εθνική μεταρρυθμιστική αρχή ή από οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή, την κατασκευή και τη θέση σε λειτουργία και τη χορήγηση άδειας

6. Στο άρθρο 6 του ισχύοντος κανονισμού γίνεται αναφορά στους Ευρωπαϊούς συντονιστές,

7. Στο άρθρο 7 αναφέρεται το «καθεστώς προτεραιότητας» για τα έργα κοινού ενδιαφέροντος.

4.6 Προοπτικές ενέργειας και οι προκλήσεις στην Ελλάδα

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Ανατολική Μεσόγειος ήταν μια από τις κύριες περιοχές στρατηγικής σύγκρουσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Την τελευταία δεκαετία η περιοχή έχει γίνει ίσως η πιο σημαντική

εστία έντασης στον πλανήτη όπου κυριαρχούν γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, πόλεμοι μεταξύ μεγάλων περιφερειακών δυνάμεων (άμεσα ή μέσω αντιπροσώπων), εμφύλιοι πόλεμοι, θρησκευτικοί πόλεμοι, διασπορά μαζικών όπλων καταστροφή. (αποτυχημένα κράτη), τρομοκρατία, μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών και ανταγωνισμοί για τον έλεγχο των φυσικών πόρων όπως η ενέργεια.

Η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από «αναρχία» / «ανομία» όπου η χρήση στρατιωτικής βίας (ή η απειλή χρήσης) είναι πλέον καθημερινό φαινόμενο. Παραδοσιακοί γεωπολιτικοί άξονες (π.χ. Τουρκία, Ισραήλ, ΗΠΑ) έχουν καταρρεύσει σε αυτή τη γεωπολιτική «ζούγκλα» και έχουν δημιουργηθεί νέοι άξονες και συμμαχίες που θα ήταν αδιανόητες πριν από μερικές δεκαετίες, όπως το Ισραήλ να συντάσσεται με τη Σαουδική Αραβία εναντίον του.

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποτελείται γεωγραφικά από την Ελλάδα, την Τουρκία, την Κύπρο, τη Συρία, τον Λίβανο, την Ιορδανία, τα παλαιστινιακά εδάφη, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Ωστόσο, επηρεάζεται από τις εξελίξεις του ευρύτερου γεωπολιτικού συστήματος της Μέσης Ανατολής. Στην Ανατολική Μεσόγειο υπάρχουν δύο από τα σημαντικότερα στρατηγικά θαλάσσια περάσματα (σημεία πνιγμού) στον πλανήτη: η Διώρυγα του Σουέζ και τα Στενά των Δαρδανελίων. Η Διώρυγα του Σουέζ ελέγχει τον κρίσιμο εμπορικό δρόμο μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, ενώ ο Βόσπορος και τα Δαρδανέλια ελέγχουν την πρόσβαση της Ρωσίας στη Μεσόγειο. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι, επομένως, ένας σημαντικός στρατηγικός κόμβος που φέρνει πλεονεκτήματα σε όποιον την ελέγχει, που είναι συνήθως η κυρίαρχη παγκόσμια ναυτική δύναμη (Μεγάλη Βρετανία έως το 1945 και ΗΠΑ από το 1945 και μετά).

Επιπλέον, μετά την πρόσφατη ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, η περιοχή έχει τη δυνατότητα να γίνει σημαντικός κόμβος παραγωγής ενέργειας, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω τη γεωπολιτική της αξία. Αν και τα ενεργειακά αποθέματα δεν μπορούν να συγκριθούν σε μέγεθος με αυτά του Περσικού Κόλπου ή της Κασπίας Θάλασσας, είναι αρκετά για να αλλάξουν τη γεωπολιτική ισορροπία στην περιοχή και πιθανώς να μειώσουν την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία.

Η Ελλάδα επιδιώκει την εξισορρόπηση στο υπό διαμόρφωση γεωπολιτικό ναρκοπέδιο της περιοχής ευρισκόμενη αποδυναμωμένη μετά από μια δεκαετή κρίση

κατά την οποία έχασε πάνω από το 25% της οικονομικής της ισχύος. Οι κύριοι άξονες της ελληνικής στρατηγικής είναι οι κάτωθι:

- **Ενδυνάμωση της γεωπολιτικής σχέσης με τις ΗΠΑ**
- **Ενδυνάμωση της γεωοικονομικής σχέσης με την Κίνα**
- **Ενδυνάμωση των ενεργειακών συμμαχιών**
- **Ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών**

Αυτό το γεωπολιτικό ναρκοπέδιο αποτελεί πηγή κινδύνων αλλά, παραδόξως, ευκαιριών για τη χώρα μας. Ο κύριος κίνδυνος είναι η Τουρκία, για την οποία η Ελλάδα έχει ενεργοποιήσει τη διπλωματία της με ενθαρρυντικά αποτελέσματα (π.χ. σύσφιξη σχέσεων με τις ΗΠΑ, νέοι γεωπολιτικοί άξονες με βάση την ενέργεια). Μένουν όμως πολλά να γίνουν στον τομέα της αμυντικής προετοιμασίας όπου λόγω της οικονομικής κρίσης την τελευταία δεκαετία ο αμυντικός μηχανισμός της χώρας μας (και κατ' επέκταση η ελληνική στρατηγική αποτροπής) έχει αποδυναμωθεί. Η κύρια ευκαιρία στην Ανατολική Μεσόγειο είναι κυρίως γεωοικονομική και συνίσταται στην αξιοποίηση του ενεργειακού δυναμικού της χώρας στην παραγωγή και μεταφορά ενέργειας και στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της χώρας στο χερσαίο και θαλάσσιο «Δρόμο του Μεταξιού» για την ανάκτηση την οικονομία μας.

Το άρθρο 36 του Καταστατικού της ΔΔ προβλέπει τα μέσα με τα οποία τα κράτη πρέπει να εκφράσουν τη συγκατάθεσή τους στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, δηλαδή στις βάσεις της δικαιοδοσίας του. Ειδικότερα, το άρθρο 36 παράγραφος 1 αφορά περιπτώσεις στις οποίες η συμφωνία των ενδιαφερομένων μερών εκφράζεται με συμβατική μορφή, είτε (α) σε συμβιβασμό (ειδική συμφωνία) είτε (β) σε ρήτρα δικαστικού συμβιβασμού σε προ υφιστάμενη διεθνής συμφωνία, η οποία θα επαναφέρει τη δικαιοδοσία στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την επίλυση διαφορών σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή της παρούσας Συμφωνίας, ενώ (γ) Το άρθρο 36 παράγραφος 2 διέπει μονομερείς δηλώσεις τις οποίες τα κράτη είναι ελεύθερα να προβαίνουν βάσει της προαιρετικής ρήτρας. Σύμφωνα με το άρθρο 36 παράγραφος 2 του Καταστατικού του ΔΠΔ, ένα κράτος μπορεί να υποβάλει στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών δήλωση που αναγνωρίζει τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου σε διεθνείς νομικές διαφορές σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο κράτος αποδέχεται την ίδια υποχρέωση.

Στο βαθμό που οι δηλώσεις συμπίπτουν, δημιουργείται ένας δεσμός συναίνεσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών που πληρούν τη γενική προϋπόθεση για την άσκηση δικαιοδοσίας από το Δικαστήριο. Τα κράτη πολύ συχνά επιφυλάσσονται σε μια προαιρετική ρήτρα, αποκλείοντας έτσι ορισμένες κατηγορίες διαφορών. Αυτό συνδέεται με την ιδέα της «αμοιβαιότητας» που κατοχυρώνεται στο άρθρο 36 παράγραφος 2 αυτού του Καταστατικού της ΔΔ, δηλαδή ότι η αποδοχή της δικαιοδοσίας εξαρτάται από οποιοδήποτε άλλο κράτος αποδέχεται την ίδια υποχρέωση. Τέλος, (δ) το κράτος, που κατηγορείται, είναι ελεύθερο να αποδεχθεί σιωπηρά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, ακόμη και αν η σχετική αίτηση δεν μπόρεσε να προσδιορίσει οποιονδήποτε τίτλο δικαιοδοσίας, απαντώντας στην αίτηση και το υποστηρικτικό μνημόνιο χωρίς να προβάλει προδικαστικές ενστάσεις (forum prorogatum, άρθρο 38 (5) των Κανόνων του Δικαστηρίου).

Θα πρέπει συνεπώς να ενθαρρυνθεί περαιτέρω έρευνα και πειραματισμός για την περαιτέρω προώθηση των πιλοτικών έργων πολλαπλών χρήσεων και για να καταστεί η προσέγγιση πολλαπλών χρήσεων πιο λειτουργική και ελκυστική για τους επενδυτές. Οι δράσεις αυτές μπορούν να διευκολυνθούν στο πλαίσιο των φόρουμ περιφερειακής συνεργασίας. Υπάρχει πληθώρα από αυτά στη Μεσόγειο, π.χ. η Ένωση για τη Μεσόγειο, η οποία διαθέτει δύο σχετικές ενεργειακές πλατφόρμες, μία για την ηλεκτρική ενέργεια και μία για το φυσικό αέριο. Επιπλέον, η πιο πρόσφατα δημιουργηθείσα περιφερειακή κυβερνητική πρωτοβουλία, γνωστή ως East Med Gas Forum, θα μπορούσε να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της ώστε να εξετάσει ευρύτερα τις ανάγκες ενεργειακής υποδομής στην περιοχή, πώς να αξιοποιηθούν οι συνέργειες και να επιτευχθούν οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας.

Είναι γεγονός, το East Med Gas Forum περικλείει μια ευκαιρία περιφερειακής συνεργασίας που θα πρέπει να αποβλέπει πέρα από τους υδρογονάνθρακες και να περιέχει έργα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η καταπολέμηση της πρόκλησης της υπερθέρμανσης του πλανήτη και της ερημοποίησης στην Ανατολική Μεσόγειο απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες από όλα τα παράκτια κράτη, περιφερειακούς και παγκόσμιους παράγοντες.

Συνοψίζοντας, συγκεντρωτικά, τα οφέλη από την κατασκευή του Αγωγού East Med για την Ελλάδα είναι τα ακόλουθα:

1. Η ενδυνάμωση της γεωστρατηγικής θέσης της Ελλάδας

2. Η ενίσχυση της σπουδαιότητας της θέσης της Ελλάδας στο γενικότερο στόχο της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης.
3. Η τόνωση της εθνικής προσπάθειας ανάπτυξης αποσκοπώντας στην προσέλκυση επενδύσεων.
4. Η αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδας διεθνή χάρτη ενέργειας.
5. Η ενδυνάμωση της Ελλάδας ως επίκεντρο του μέλλοντος και των ενεργειακών εξελίξεων αναφορικά με τη διαμετακόμιση φυσικού αερίου στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης
6. Η αύξηση των προοπτικών διεύρυνσης της οικονομικής και ευρύτερης συνεργασίας με τρίτες χώρες
7. Η ελάττωση του ενεργειακού κόστους εξαιτίας της ενίσχυσης του ανταγωνισμού μεταξύ των παραγόντων προς όφελος των καταναλωτών
8. Η ενίσχυση της Ελλάδας στον τομέα της ανεργίας, γεννώντας καινούργιες θέσεις εργασίας, κατά τη διαδικασία κατασκευής αλλά και λειτουργίας του αγωγού.
9. Η ανάπτυξη των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, της αναβάθμιση των υποδομών και την ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Συζήτηση

Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη βρίσκεται ως έννοια στο Δίκαιο της Θάλασσας. Διαμορφώνεται δευτερευόντως με βάση την έννοια της παράκτιας ζώνης και των γραμμών βάσης. Το νομικό της καθεστώς απορρέει από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (εφεξής η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας). Συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση είναι 167 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση, με δυνατότητα συμμετοχής για διεθνείς οργανισμούς (Ιωάννου και Στρατή, 2013). Επιπλέον, 14 κράτη την έχουν υπογράψει, αλλά δεν την έχουν επικυρώσει. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Τουρκία δεν συμμετέχει στη Σύμβαση του ΔΘ, ενώ η Λιβύη, η οποία ωστόσο έχει υπογράψει, δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος. Ούτε η Συρία ούτε το Ισραήλ είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του ΔΘ. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ανατολική Μεσόγειο, καθώς είναι λίγα τα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του ΔΘ.

Η νομική άποψη που επικρατεί είναι ότι λόγω του αριθμού των μερών, οι γενικές αρχές του εθιμικού διεθνούς δικαίου απαιτούν την τήρηση της Σύμβασης και από άλλα κράτη. Ομοίως, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το οποίο υιοθέτησε αυτή την άποψη στην απόφασή του για την υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας το 1969. Η απόφαση αυτή αφορά διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης του 1958. Οι διατάξεις αυτές αναφέρονται στην έννοια της ΑΟΖ και του οργάνου της και ενσωματώθηκαν στη Σύμβαση ΔΘ το 1982, με αποτέλεσμα να εξακολουθούν να παράγουν έννομες συνέπειες (Ρούκουνας, 2005).

Ως προς τη Μεσόγειο, χαρακτηρίζεται ως ημίκλειστη θάλασσα, και επομένως υπόκειται στα άρθρα 122-123, ως προς τον ορισμό και την υποχρέωση συνεργασίας των κρατών της. Στην πράξη, η Μεσόγειος αποτελείται από τα χωρικά ύδατα και την πιθανή ΑΟΖ 22 κρατών, τα οποία, όπως και ο βυθός, θα πρέπει να διαχωριστούν με κάποιες από τις μεθόδους που προσφέρονται μεταξύ αυτών των κρατών (Abdou, 2017). Αν και ορισμένα από αυτά τα κράτη δεν συμμετέχουν στη Σύμβαση του ΔΘ, δεσμεύονται από αρκετές αρχές του διεθνούς εθιμικού δικαίου, σχετικά με την υποχρέωση συνεργασίας και καλής γειτονίας.

Το ζήτημα της οριοθέτησης της ΑΟΖ από τεχνική και νομική άποψη δεν είναι τόσο διχαστικό όσο φαίνεται εκ πρώτης όψεως, αν κρίνουμε από το πόσο έχει απασχολήσει τη διεθνή βιβλιογραφία και πολιτική. Ωστόσο, είναι αρκετά περίπλοκο από το γεγονός ότι η Τουρκία, η Συρία και το Ισραήλ δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του ΔΘ, αν και θεωρούνται ότι δεσμεύονται από τις βασικές αρχές της από το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Επιπλέον, το ζήτημα γίνεται πλέον περισσότερο πολιτικό παρά νομικό, καθώς το Ισραήλ έχει οριοθετήσει την ΑΟΖ, ενώ η Τουρκία αρνείται να αποδεχθεί αρχές όπως η πλήρης επιρροή των νησιών και η εφαρμογή της μεσαίας γραμμής στην υφαλοκρηπίδα, αμφισβητώντας έτσι περιοχές που η Ελλάδα τη θεωρεί ως δική της υφαλοκρηπίδα. Η θέση αυτή οδήγησε στα γεγονότα του 1974, και ιδιαίτερα του 1976, με τις έρευνες των πλοίων Seismic I και τη σχετική απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ICC) το 1978.

Αντίστοιχα, η αναγνώριση του ψευδοκράτους της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου» από την Τουρκία το 1983 δημιουργεί διαμάχη με την Κύπρο, καθώς η πρώτη τη θεωρεί ανεξάρτητο κράτος με δικές του ζώνες επιρροής, ενώ η δεύτερη καταγγέλλει παράνομη στρατιωτική κατοχή μέρος του έδαφους, που δεν δικαιολογείται

από την ύπαρξη της τουρκικής κοινότητας. Τέλος, μια ειδική περίπτωση που περιπλέκει το ζήτημα είναι η Λωρίδα της Γάζας, με τις απόψεις να διίστανται για τα δικαιώματά της, ανάλογα με το νομικό καθεστώς των περιοχών που υπάγονται στην Παλαιστινιακή Αρχή. Για το λόγο αυτό, αν και η British Gas εντόπισε πιθανά κοιτάσματα στη Γάζα υπό έρευνα το 2000, το σύνθετο πολιτικό πρόβλημα στην περιοχή την ανάγκασε να αποσυρθεί το 2007.

Συνολικά, το ισχύον καθεστώς στην Ανατολική Μεσόγειο έχει ως εξής. Οι τρεις χώρες που έχουν συνάψει συμφωνίες μεταξύ τους και στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων τους στην περιοχή είναι το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Κύπρος. Τουρκία και Ελλάδα αντιμετωπίζουν διαμάχη οριοθέτησης της ΑΟΖ, ο Λίβανος βρίσκεται σε αντίθεση με το Ισραήλ, η Λιβύη και η Συρία υστερούν στην επίλυση του ζητήματος λόγω εσωτερικών αναταραχών και η Λωρίδα της Γάζας χαρακτηρίζεται από ένα σύνθετο σύνολο πολιτικών προβλημάτων που ξεπερνά τα ζητήματα οριοθέτησης δικαιοδοσία. Ωστόσο, σχεδόν όλες οι χώρες έχουν κάνει παραχωρήσεις γης για έρευνα, ακόμη και χωρίς να ανακηρύξουν ΑΟΖ, λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντος για την ενεργειακή ανάπτυξη της περιοχής (Gurel, Mullen, Tzimitras, 2013).

Μέσω της Συμφωνίας για τον αγωγό διασφαλίζεται η απαραίτητη νομική βεβαιότητα όπως και η πολιτική στήριξη προς τις εταιρείες που θα επενδύσουν. Ρυθμίζει θέματα περιβάλλοντος, ασφάλειας, φορολογίας, αδειοδοτήσεων από τις αρχές και προνοεί εγκαθίδρυση κοινής ομάδας εργασίας για παρακολούθηση της υλοποίησης του έργου και της διεκπεραίωσης των εργασιών. Η συμφωνία έχει μεγάλη πολιτική σημασία δεδομένου ότι η Τουρκία συνεχίζει να παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κυπριακής Δημοκρατίας και της ΑΟΖ, συνεχίζει να αμφισβητεί την ΑΟΖ και τις συμφωνίες που έχει υπογράψει η χώρα μας με το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Η Συμφωνία, με τις πρόνοιες για το Δίκαιο της Θάλασσας, το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, κατοχυρώνει και ενισχύει ακόμα περισσότερο τη θέση της ΚΔ και την δέσμευση των συμβαλλομένων μερών για δέσμευση και αποδοχή του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας.

Ωστόσο, πέρα των ανωτέρω, πρέπει να υπογραμμιστεί και η Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS III), η οποία αναφέρει στο άρθρο 79, σχετικά με τα υποβρύχια καλώδια και αγωγούς, τα εξής: Πρώτον, «*όλα τα κράτη έχουν*

δικαίωμα να τοποθετούν υποβρύχια καλώδια και αγωγούς στην υφαλοκρηπίδα σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου». Δεύτερον, πως «επιφυλασσομένου του δικαιώματος του να λαμβάνει πρόσφορα μέτρα για την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας, την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της και την πρόληψη, μείωση και έλεγχο της μόλυνσης από αγωγούς, το παράκτιο κράτος δεν μπορεί να εμποδίζει την τοποθέτηση ή συντήρηση των καλωδίων ή αγωγών». Τρίτον, πως «η χάραξη της πορείας για την τοποθέτηση αυτών των σωληναγωγών πάνω στην υφαλοκρηπίδα, υπόκειται στη συναίνεση του παράκτιου κράτους». Συνεπώς, η οριοθέτηση της ΑΟΖ έχει μεγαλύτερη νομική και γεωπολιτική σημασία αυτή την στιγμή.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι τον Αύγουστο του 2017 δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως όλοι οι χάρτες με τα υπεράκτια οικόπεδα της ελληνικής επικράτειας για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων (ΦΕΚ 2885- 21/8/2017 τεύχος Β). Ειδικότερα, κατόπιν σχετικής απόφασης του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, μισθώνονται τρεις θαλάσσιες περιοχές: η θαλάσσια περιοχή βόρεια της Κεφαλονιάς και δυτικά της Λευκάδας και της Κέρκυρας, στο Ιόνιο Πέλαγος, καθώς και δύο οικόπεδα στα δυτικά και νοτιοδυτικά του Κρήτη. Επιπλέον, προβλέπεται η προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού, με δυνατότητα υποβολής προτάσεων από κάθε ενδιαφερόμενο, εντός προθεσμίας τριών μηνών.

Συμπεράσματα

Η στρατηγική της Ενεργειακής Ένωσης έχει δώσει μεγάλη έμφαση στην ασφάλεια του εφοδιασμού και τη συνέδεσε με την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, καθώς και με την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και προγραμμάτων ενεργειακής απόδοσης που ενισχύουν την ενεργειακή ασφάλεια με τη μείωση της εξάρτησης από τα εισαγόμενα ορυκτά καύσιμα. Διασφαλίζοντάς την ασφάλεια του εφοδιασμού απαιτεί συνεχείς προσπάθειες από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της συμπεριλαμβανομένης της προσεκτικής επαγρύπνησης όσον αφορά την αξιοπιστία τους προμηθευτές τρίτων χωρών, αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο οι νέες διαδρομές εφοδιασμού (ή η κατάργηση του παλιού) μπορεί να επηρεάσει την ενεργειακή ασφάλεια, την επαλήθευσή του εάν οι ενεργειακές συμφωνίες με τρίτες χώρες συνάδουν με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και

διασφαλίζοντας ότι οι εθνικές ενεργειακές επιλογές δεν θα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ασφάλεια προσφορά σε περιφερειακό επίπεδο.

Η ενεργειακή ασφάλεια βρίσκεται και πάλι ψηλά στις πολιτικές ατζέντες από τη δεκαετία του 2000 και μετά. Η ενεργειακή ασφάλεια παραδοσιακά νοείται ως ασφάλεια εφοδιασμού. Τα εργαλεία για την εξασφάλιση ασφάλειας του εφοδιασμού είναι πολλαπλά και περιλαμβάνουν το εμπόριο, τη διαφοροποίηση, την επέκταση της προσφοράς, την ασφάλεια ενίσχυση, αποθήκευση αποθεμάτων, τον έλεγχο ζήτησης και, σε κάποιο βαθμό, ενεργειακές επιδοτήσεις. Η ασφάλεια προσφοράς δεν αμφισβητείται ως έννοια, καθώς σχεδόν όλες οι χώρες τη χρειάζονται, ανεξάρτητα από αυτήν είτε είναι οι ίδιοι παραγωγοί ενέργειας είτε χώρες διέλευσης. Εν κατακλείδι, η συνεργασία που έχει αναπτυχθεί μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου Ισραήλ και η Αίγυπτος, δίνει την ευκαιρία να δημιουργηθεί ένας καινούργιος ενεργειακός δρόμος, ο οποίος μπορεί να τροφοδοτεί τις αγορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο, με αποτέλεσμα τη μείωση της εξάρτησης από τη Ρωσία.

Η κύρια πρόκληση σε σχέση με το φυσικό αέριο της Μεσογείου είναι η κατανομή των πιθανών αποθεμάτων φυσικού αερίου που συνεπάγεται αναπόφευκτα την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να λάβει μέτρα για να αμβλύνει τις εντάσεις στην ανατολική Μεσόγειο, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Θα πρέπει να υιοθετήσει μια προσέγγιση ευρείας βάσης που αναγνωρίζει και επιδιώκει να συμφιλιώσει τους πολύπλοκους δεσμούς που διασχίζουν τώρα την ανατολική Μεσόγειο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει την ικανότητα να διασφαλίσει ότι το συσσωρευμένο όφελος από μια ευρύτερη συμφωνία αποτρέπει την οπισθοδρόμηση αλλού. Σε τελική ανάλυση, μια ευρύτερη προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα είχε ως στόχο να ανατρέψει την τρέχουσα κατάσταση, εκμεταλλεζόμενη την εξαιρετικά διασυνδεδεμένη φύση των θεμάτων και των κοινών συμφερόντων για να δημιουργήσει μια αμοιβαία αποδεκτή τροχιά σταθεροποίησης. Το βάθος των προβλημάτων σημαίνει ότι δεν είναι δυνατή καμία ενιαία, συνολική συμφωνία. η γεωπολιτική και γεωστρατηγική ισορροπία στην Ανατολή.

Η Μεσόγειος επηρεάζεται από την ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης και, ειδικότερα, από τη διαφοροποίηση των πηγών και το ευρωπαϊκό ενεργειακό μείγμα. Όπως και την αύξηση της σημασίας του φυσικού αερίου, όσο και του «Νότιου

Διαδρόμου». Η σημερινή κατάσταση κρίνεται πιο κρίσιμη για την προώθηση των δράσεων που δεν έχουν εξακολουθούν να πραγματοποιούνται από τα ενδιαφερόμενα κράτη. Ενώ τα κράτη που κινούνται ήδη προς την κατεύθυνση της εκμετάλλευσης των ενεργειακών τους πόρων φαίνεται όλο και περισσότερο ικανός να τα προωθήσει μέσω ενός νέου «ενεργειακού μάρκετινγκ» τα συμφέροντά τους, καθώς η ενεργειακή ασφάλεια γίνεται ένα από τα κύρια ζητήματα της διεθνούς πολιτικής και την προτεραιότητα της κρατικής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

3. Αντωνόπουλος, Κ. & Μαγκλιβέρας, Κ. (2017). Το Δίκαιο Της Διεθνούς Κοινωνίας. 3^η Έκδοση, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη
4. Γαβουνέλη, Μ. (2018), Energy at Sea: New challenges over troubled waters, Αθήνα: Εκπαιδευτικό Σεμινάριο «Η Διαχείριση των Εξωτερικών Συνορών της ΕΕ στην Ανατολική Μεσόγειο»
5. Ιωάννου, Κ. & Στρατή, Α. (2013), Το Δίκαιο της Θάλασσας, 4^η Έκδοση, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη,
6. Καρυώτης Θ. (2014). Η ΑΟΖ της Ελλάδας. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη
7. Καλαβρός, Γ.-Ε.Φ & Γεωργόπουλος, Θ.Γ. (2017), Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Ουσιαστικό Δίκαιο, Τόμος ΙΙ, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη
8. Κοψαχείλης, Β. (2015), Περίπλοκες Συμμαχίες στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ευκαιρίες αλλά και στρατηγικά κενά στην προσέγγιση Ελλάδας και Κύπρου με Αίγυπτο και Ισραήλ, Foreign Affairs the Hellenic Edition, διαθέσιμο στο: <http://foreignaffairs.gr/articles/70233/basilis-kopsaxeilis/periplokessymmaxies-stinnotioanatoliki-mesogeio>
9. Μάζης, Θ. Ι. (2018) Γεωπολιτικά Ζητήματα στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή και την Μεσόγειο Τόμος ΙΙ. Αθήνα: Εκδόσεις Λειμών.
10. Ρούκουνας Ε. (2015). Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. 2^η Έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
11. Ρούκουνας Ε. (2005), Διεθνές Δίκαιο, τεύχος ΙΙ: Το κράτος και το έδαφος - Το Δίκαιο της Θάλασσας, 2^η Έκδοση, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα
12. Στρατή, Α. (2012), Η ΑΟΖ και η συνεισφορά της σε μια νέα ενεργειακή πολιτική, στο: Φαραντούρης, Ν. Ε. (επιμέλ.) Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
13. Συρίγος, Α., (2015) Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
14. Τζιάρρας, Ζ. (2017), The Eastern Mediterranean in Transition: Multipolarity, Politics and Power, Cyprus Review
15. Φαραντούρης, Ε. Ν. & Κοσμίδης, Θ. Τ. (2015). Δίκαιο Υδρογονανθράκων. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

16. Φίλης, Κ. (2012). Ενέργεια : Εργαλείο Σύγκλισης ή προϊόν ανταγωνισμού; Η περίπτωση της Α. Μεσογείου, τόμος Ενέργεια, Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική (επιμ. Ν.Φαραντούρης), Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη

Ξενόγλωσση

1. Abdou, M. (2017), Maritime Delimitations in the East Mediterranean, London Centre of International Law Practice- Istanbul Summer School
2. Christou, J. 2015. Erdogan: We won't Budge on Hydrocarbons, Cyprus Mail Online. Accessed on 4 December 2019 <http://cyprus-mail.com/2015/01/20/erdogan-we-wont-budge-on-hydrocarbons/>.
3. Energy Charter Secretariat, (2015), International Energy Security: Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries, https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf
4. Green Paper, (2001). GREEN PAPER: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility, DOC/01/9 Brussels, 18 July 2001 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_9
5. Gürel, Ayrel, Hayriye Kahveci, and Harry Tzimitras. (2014). 'How to Build Confidence over Energy Issues in the Context of a Cyprus settlement.' In Energy in the Eastern Mediterranean: Promise or Peril, edited by Sami Andoura and David Koranyi, 59-68. Brussels: Egmont Institute.
6. Gürel, A., Mullen, F. και Tzimitras, H. (2013), The Cyprus hydrocarbons issue: Context, positions and futurescenarios, Όσλο: Peace Research Institute Oslo
7. Leigh, M. και Brandsma, C. (2012), Energy Resources in the Eastern Mediterranean: Source for Cooperation or Fuel for Tension, The German Marshall Fund of the United States, διαθέσιμο: <http://www.gmfus.org/publications/energy-resources-easternmediterranean-source-cooperation-or-fuel-tension>
8. Jolly, R. (2003). Human Development Report Office OCCASIONAL PAPER Background paper for HDR 2003, Global Goals – the UN experience
9. Pertamina(2013), 3Q 2013—Investor Presentation Pertamina Bondholders Day— November 11, Διαθέσιμο στο : <https://pertamina.com/media/e624e342-2063-48e0-b317-96dde7365b02/Pertamina%20Bondholders%20Day%202013.pdf>

10. Stavridis, Sea Power: The History and Geopolitics of the World's Oceans (New York: Penguin Press, 2017), κεφ. 4.
11. Tziarras, Z. (2018). The Eastern Mediterranean: Between Power Struggles and Regionlist Aspirations. Re-Imagining the Eastern Mediterranean: PCC Report, 2. Nicosia: PRIO Cyprus Centre
12. Tziarras, Z. (2016). 'Israel-Cyprus-Greece: a 'Comfortable' Quasi-Alliance.' Mediterranean Politics 21 (3): 407-427.
13. Wälde, K. (2002). Endogenous Growth Cycles. First published: 05 July 2005 <https://doi.org/10.1111/j.1468-2354.2005.00349.x>

Διαδίκτυο

1. ΔΕΠΙΑ <https://www.depa.gr/>
2. ΕΛΙΑΜΕΠ <https://www.eliamep.gr/>
3. Ελληνική Δημοκρατία Η Ελλάδα στην Κύπρο <https://www.mfa.gr/cyprus/>
4. Ελληνική Δημοκρατία Η Κυβέρνηση <https://government.gov.gr/>
5. Ελληνική Δημοκρατία Υπουργείο Εξωτερικών <https://www.mfa.gr/>
6. Ευρωπαϊκή Επιτροπή <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN>
7. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο <http://www.europarl.europa.eu/portal/en>
8. Η Καθημερινή <http://www.kathimerini.gr/>
9. International Energy Agency <https://www.iea.org/>
10. GECF (2013) <https://www.gecf.org/gecf-5th-gas-summit/previous-declarations.aspx>